

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ
ДВНЗ «КРИВОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

Дереза Ірина Сергіївна

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
З УПРАВЛІННЯ САМООСВІТНЬОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ СТУДЕНТІВ
МАТЕМАТИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ПЕДАГОГІЧНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ

Кривий Ріг-2013

УДК 378.041:51

Методичні рекомендації з управління самоосвітньою діяльністю студентів математичних спеціальностей педагогічного університету: [матеріали та методичні рекомендації для студентів та викладачів педагогічного університету] / укладач І.С. Дереза. – Кривий Ріг: КПІ ДВНЗ «КНУ», 2013. – 85 с.

Укладач:

Дереза І.С. – асистент кафедри математики та методики її навчання Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет».

У методичних рекомендаціях з управління самоосвітньою діяльністю студентів педагогічного університету розкривається зміст управління самоосвітньою діяльністю при дотриманні певних організаційно-педагогічних умов. Методичні матеріали будуть корисні для викладачів та студентів педагогічних університетів, магістрантів та аспірантів.

Рецензенти:

Кондрашова Л.В. – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки вищої школи та освітнього менеджменту Черкаського національного університету імені Б. Хмельницького

Корольський В.В. – кандидат технічних наук, професор, завідувач кафедри математики та методики її навчання КПІ ДВНЗ «КНУ».

Ухвалено на засіданні кафедри математики та методики її навчання Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «КНУ» (протокол №5 від 19 грудня 2013 року).

©Дереза І.С., 2013.

ПЕРЕДМОВА

Своєрідність освітньої ситуації в Україні зумовлює створення нової системи вищої педагогічної освіти, обумовленої оновленим змістом освітніх стандартів, переходом на кредитно-модульну систему навчання, що передбачає збільшення долі самостійної роботи студентів до 60% навчального часу по оволодінню основами обраної ними професії, що вимагає відповідного науково-методичного забезпечення і підготовленості до самоосвітньої діяльності.

У документах про модернізацію вищої педагогічної освіти зазначається, що особистий досвід, як головна перевага майбутнього фахівця, вимагає розробки теоретичних положень, що розкривають можливості самоосвітньої діяльності в професійному становленні, саморозвитку і самоорганізації студентів математичних спеціальностей педагогічних університетів.

Основна мета методичних рекомендацій – підвищити ефективність управління самоосвітньою діяльністю студентів математичних спеціальностей педагогічного університету та підвищити рівень готовності студентів до самоосвітньої діяльності, як фактора їх професійного становлення.

У першій частині методичних рекомендацій висвітлюються теоретичні питання з проблеми управління самоосвітньою діяльністю. А саме, дається пояснення сутті самоосвітньої діяльності студентів, її значення для майбутньої професійної діяльності, розкриваються зміст, структура, функції та методи управління самоосвітньою діяльністю студентів, розглянуто готовність до самоосвітньої діяльності як показник ефективності управління самоосвітньою діяльністю.

У другій частині – описано авторську методику управління самоосвітньою діяльністю студентів математичних спеціальностей, програму спецкурсу «Основи реалізації самоосвітньої діяльності як фактора професійного становлення особистості», надано приклади навчальних завдань для спецкурсу та розробку навчального тренінгу «Основи теорії прийняття управлінських рішень» для викладачів і кураторів академічних груп.

Методичні матеріали будуть корисні для викладачів та студентів педагогічних університетів, магістрантів та аспірантів.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ САМООСВІТНЬОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ СТУДЕНТІВ МАТЕМАТИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

1.1. Сутність самоосвітньої діяльності студентів математичних спеціальностей педагогічного університету

Ускладнення функцій педагогічної праці, підвищення попиту на творчу особистість диктують необхідність майбутнім вчителям математики ще у педагогічному університеті опанувати методiku і техніку самоосвітньої діяльності.

Демократизація освітніх процесів, у тому числі і самоосвітньої діяльності, спряжена з підвищенням ролі управління цими процесами. Довгий час вважалося, що самоосвітня діяльність не пов'язана з педагогічним управлінням, керівництвом і контролем. Пошуки нових шляхів підвищення ефективності навчальної і самоосвітньої діяльності у підготовці конкурентоспроможних педагогічних кадрів обумовили необхідність розробки і теоретичного обґрунтування моделі управління не тільки навчальної, але і самоосвітньої діяльністю студентів. Управління особливо актуальне на етапі підготовки студентів до самоосвітньої діяльності, внаслідок чого змінюються функції, структура, зміст, стиль управління самоосвітою з боку викладачів ВНЗ. Без сучасної педагогічної допомоги, психологічної підтримки студентів на етапі підготовки їх до самоосвітньої діяльності неможливо досягти успіху в самоорганізації і професійному становленні студентів в умовах університетської освіти.

Багато учених (Н. Сидорчук, В. Буряк, Н. Наумченко, Г. Наливайко, О. Малихін, Н. Михайлова, С. Юдакова) говорять про тісний взаємозв'язок навчальної і самоосвітньої діяльності в підготовці майбутніх фахівців до обраної професії. Головне завдання навчальної діяльності полягає в тому, щоб навчити студентів вчитися. Вона покликана: озброїти їх набором навчальних дій, допомогти засвоїти теоретичні знання; навчити їх

орієнтуватися в різних джерелах інформації для вирішення практичних завдань; допомогти в оволодінні вміннями раціональної розумової діяльності; навчити студента мислити на основі наукових понять і освоєних теоретичних положень; формувати установку на творчу діяльність і нестандартне рішення навчальних завдань; оптимально використати інтелектуально-творчий потенціал студентів в нестандартних ситуаціях.

Усі отримані знання і способи роботи в процесі навчальної діяльності є основою для самоосвітньої діяльності. Важливо впливати на майбутнього вчителя математики засобами і образом обраної професії, що створює емоційно-позитивне відношення до неї, посилює професійну спрямованість і готовність до самоосвітньої діяльності. В той же час результативність навчальної діяльності студентів визначається багато в чому характером самоосвітньої діяльності.

Самоосвітня діяльність розглядається О. Рідкоус як сукупність «само»:

- самооцінка – вміння оцінювати свої можливості та здібності;
- самооблік – вміння брати до уваги наявність своїх якостей;
- самовизначення – вміння вибирати свої місце в житті;
- самоорганізація – вміння знайти джерело пізнання, вміння планувати, організувати і реалізувати самоосвітню діяльність;
- самореалізація – реалізація своїх можливостей;
- самокритичність – вміння критично оцінювати свої дії, перевагу та недоліки;
- самоконтроль – здатність контролювати дії та досягнення;
- саморозвиток – результат самоосвітньої діяльності [10, с.96].

Самоосвітня діяльність виходить за рамки навчання. Механізмом її здійснення виступає сам студент, його потреби і інтереси. При організації навчальної діяльності необхідно акцентувати увагу студентів на значущості самоосвітньої діяльності в особистісному і професійному становленні їх і необхідності формування готовності до здійснення цієї діяльності.

Різниця навчальної та самоосвітньої діяльності лежить у рівні управління пізнавальним процесом власними навчальними діями. Управління навчальної діяльністю здійснюється в основному викладачем, а самоосвітня діяльність здійснюється при самоуправлінні особистості. Самоосвітня діяльність являє собою усвідомлений перехід від системи зовнішнього управління до самоуправління власними пізнавальними діями.

Самоосвітня діяльність є важливим фактором професійного становлення особистості, що наповнює і збагачує освіту, яку отримують студенти у вищій школі.

В. Корвяков [5] розглядає самоосвітню діяльність як мету і спосіб добування знань суб'єктом, що забезпечують його активність. Вона спрямована на досягнення особистісно і суспільно значимих цілей, задоволення пізнавальних інтересів, загальнокультурних і професійних запитів, якісна зміна особистості (базові і спеціальні уміння самоосвітньої діяльності, мотивація і самооцінка) в процесі самостійного отримання суб'єктивно і об'єктивно нових знань.

Дещо інший підхід у визначенні суті самоосвітньої діяльності у А. Галустова. Він вважає її «формою існування компетентності і освіченості в цілому, які призводять до особистісної самоосвітньої діяльності, яка визначає знаходження людиною свого місця в житті» [2, с. 21].

В означенні названих авторів виявляється оцінка самоосвітньої діяльності з позиції підвищення інтелектуального потенціалу студентів, розвитку їх інтелектуально-професійної сфери. Проте самоосвітня діяльність виступає чинником формування особистості, при дії якої формується не лише інтелектуальний потенціал, але і вольова, емоційна і мотиваційна її сфери. Самоосвітня діяльність має велике значення для сучасного фахівця, який повинен мати не лише знання, уміння і навички в обраній професійній сфері, але і мати досвід творчої роботи, досвід емоційно-ціннісного відношення до професійної дійсності, знання і досвід управління собою.

Самоосвітню пізнавальну діяльність розглядають як активну діяльність особистості, спрямовану на виконання поставленої мети, пошук нових знань, їх осмислення, закріплення, формування і розвиток умінь і навичок, а також їх узагальнення і систематизацію. На думку Г. Зборовського, самоосвітня діяльність передбачає удосконалення особистості майбутнього педагога, як в професійному, так і в загальнокультурному розвитку. Метою її він вважає «компенсацію недоліків базової освіти педагогів, адаптацію до нових знань, до професійної культури, розвиток творчого потенціалу» [4, с. 25].

Самоосвітня діяльність є системою органічно пов'язаних між собою дій, спрямованих на самозміну, саморозвиток професійного образу майбутнього педагога і розширення, збагачення особистісного і професійно-інтелектуального його потенціалу.

Основу самоосвітньої діяльності складає "Я"-концепція. "Я"- концепція – ціннісний образ власного "Я" особистості; відносно постійна, усвідомлена, переживана система уявлень студента про самого себе, своїх можливостей і здібностей, на основі якої він будує свої стосунки з навколишньою дійсністю, з іншими учасниками освітнього процесу і сприймає себе як майбутнього професіонала.

Природа самоосвітньої діяльності така, що будучи продуктом навчання, вона виступає наслідком зусиль студента у власному саморозвитку, самоствердженню і самовираженню у будь-якому виді діяльності, в тому числі і в професійній. Самоосвітня діяльність розширює професійний кругозір, компетентність, інтелектуальний потенціал особистості, приводить у відповідність вимоги професії з особистими потребами, інтересами і установками, розвиває ініціативу, самостійність, творчій стиль діяльності і активну професійну позицію майбутніх педагогів.

Таким чином, *самоосвітня діяльність – це процес самоуправління, самовдосконалення, самозміни стану і міри якості самопізнання, самоорганізації, самовизначення, самооцінки, самоконтролю і саморозвитку*

особистості, який передбачає високий рівень готовності до самоосвітньої діяльності у сфері професійного становлення студентів.

Самоосвітня діяльність розглядається як процес самоспоглядання, самопроекування, самобудування власного образу особистості. Вона являє собою – цілеспрямовану і доцільну самозміну особистості, концептуально і нормативно визначену нею самою, яка реалізовується за особистою ініціативою і по добрій волі, за допомогою самостійних дій на основі рефлексивних механізмів.

У самій сутності самоосвітньої діяльності закладений управлінський її аспект, який, на великий жаль, не отримав поки що усебічного теоретичного обґрунтування в науковій літературі.

Для ефективної організації управління самоосвітньої діяльності студентів математичних спеціальностей педагогічного університету цінною є думка Є. Хрикова, який вказує, що суттю управлінської діяльності в навчальному закладі є перенесення положень педагогіки, психології, досвіду в практику роботи навчального закладу. Тому погоджуємося з ним, що управління буде ефективним, якщо: здійснюється воно на основі науково обґрунтованого плану діяльності; повніше в структурі управлінської діяльності реалізується спланований зміст її в тому або іншому управлінському циклі; забезпечено воно достатньою інформацією про реалізацію управлінських рішень; повніше забезпечується рівень необхідний розманатності підсистем навчального закладу; забезпечується цілісність усіх функцій управління в кожному з управлінських циклів та ін. [16, с. 79-82]

У педагогіці чітко розмежовані поняття «управління» і «самоуправління». Для поняття «управління» по-перше, обов'язкова наявність суб'єкта і об'єкта управління, по-друге, об'єктивну необхідність наявності суб'єкта управління, що базується на оцінці стану об'єкту, і в-третьє, спрямованість діяльності суб'єкта на відновлення діяльності об'єкта по самоуправлінню.

Цінною для нашого дослідження є думка Г. Ржевської, яка зазначає, що управління полягає в поєднанні централізованого управління та самоуправління, спрямованості процесу на людину, прийнятті правильного самостійного рішення управлінцями будь-якого рівня [9].

Використовуючи наведені вище визначення самоосвітньої діяльності студентів, можна зробити висновок, що в цілому йдеться не про примус їх до цього виду діяльності, а про його активізацію, створення таких зовнішніх організаційно-педагогічних умов, в яких студент відчуватиме внутрішню мотивацію до самоосвітніх дій, на основі моніторингу. Подібну думку знаходимо і у А. Айзенберга, він вважає, що «самоосвіта може розвиватися при дотриманні двох кардинальних умов: наявність потреби в самоосвіті і певній ситуації для її задоволення» [1, с. 16]. При цьому необхідно відмітити, що в умовах функціонування системи вищої освіти, які склалися на сьогодні, практично відсутні які-небудь дієві стимули для формування у студентів внутрішніх стимулів до самоосвітньої діяльності і, відповідно, зовнішні стимули повинні набути домінуючого характеру.

Якщо розглядати самоосвітню діяльність студентів математичних спеціальностей педагогічного університету як об'єкт управління, то його поняття повинне набути наступних видових відмінностей:

- наявність об'єкта і суб'єкта управління;
- циклічність процесу управління суб'єкта об'єктом, ґрунтована на неперервному моніторингу змін актуального стану об'єкту;
- спрямованість діяльності об'єкту управління на відновлення самоуправління об'єкту [12, с. 34].

Визначення поняття «самоосвітня діяльність» може бути уточнене з урахуванням специфіки розгляду його як об'єкта управління.

Самоосвітня діяльність – це процес самоуправління, самовдосконалення, самозміни стану і міри якості самопізнання, самоорганізації, самовизначення, самооцінки, самоконтролю і саморозвитку особистості, який передбачає високий рівень готовності до самоосвітньої

діяльності у сфері професійного становлення студентів та який циклічно і системно організовується і контролюється зовнішнім суб'єктом на основі неперервного моніторингу здатності і готовності особистості до самоуправління.

Ефективність самоосвітньої діяльності неможлива без управління цим процесом, взаємодії її з навчальною діяльністю. Метою управлінської діяльності викладача є визначення способів подолання невідповідностей між навчальною і самоосвітньої діяльністю студентів. Завданням освітнього менеджменту є забезпечення розробки та реалізації організаційної структури управління взаємодією навчальної і самоосвітньої діяльності студентів з урахуванням можливостей і здібностей особистості майбутнього фахівця.

Управління процесом взаємодії навчальної і самоосвітньої діяльності студентів математичних спеціальностей педагогічного університету включає такі структурно-функціональні компоненти:

- мету діяльності викладача як суб'єкта управління навчальним й самоосвітнім процесами як важливими складниками професійного становлення майбутніх фахівців;

- суб'єктів самоосвітньої діяльності (викладача, студентів, навчального курсу);

- об'єктів управління (зміст, форми, методи та засоби організації самоосвітньої діяльності студентів).

Управління взаємодією навчальної та самоосвітньої діяльністю студентів математичних спеціальностей, процесом підготовки їх до самоосвіти переважно розглядається як взаємодія викладача і студентів по оволодінню функціями самоосвітньої діяльності та уміннями їх реалізувати, виробку стратегії і тактики самоосвітньої діяльності як важливого фактору професійного розвитку майбутніх фахівців.

Отже, під управлінням самоосвітньої діяльністю будемо розуміти процес скоординованих заходів, який циклічно і системно організується і контролюється зовнішнім суб'єктом на основі неперервного моніторингу

здібностей і готовності особистості до самоуправління, самовдосконалення, самозміни стану і міри якості самопізнання, самоорганізації, самовизначення, самооцінки, самоконтролю і саморозвитку особистості, який передбачає високий рівень готовності до самоосвітньої діяльності у сфері професійного становлення студентів та саморганізації їх.

Управлінський аспект викладацької діяльності підготовки студентів до самоосвіти обумовлює чітке уявлення викладачами специфіки освітнього менеджменту, його цілей, задач, змісту, технологій, моніторингу та оцінювання результатів цієї діяльності. З метою конкретизації управлінського аспекту підготовки студентів до самосвітньої діяльності конкретизуємо його специфіку.

1.2. Зміст, структура, функції та методи управління самоосвітньої діяльністю студентів

Як було зазначено раніше, самоосвітня діяльність студентів є однією з форм пізнавальної діяльності, виконує спільні функції з навчальною діяльністю, але відрізняються вони між собою мірою прояву самостійності, ініціативності і творчості її суб'єктів в процесі вирішення завдань по самозмінні особистісного і професійного образу студентів математичних спеціальностей педагогічного університету.

Результативність самоосвітньої діяльності студентів математичних спеціальностей педагогічного університету визначається своєчасною реалізацією її управлінського аспекту.

Структурними компонентами управління самоосвітньої діяльності студентів математичних спеціальностей педагогічного університету є:

- організація взаємодії навчальної і самоосвітньої діяльності;
- визначення форм, методів і засобів управління освітнім і самоосвітнім процесами;
- призначення суб'єктів діяльності.

Управління самоосвітньою діяльністю студентів охоплює систему заходів, серед яких: а) розробка методичних рекомендацій до підготовки студентів до самоосвітньої діяльності у вигляді інструкцій, пам'яток, указівок по роботі з різними документами і джерелами інформації; б) тренінги по закріпленню умінь і навичок самоосвітньої діяльності; в) ознайомлення з різними технологіями самоосвітньої діяльності; г) різні форми консультативної педагогічної допомоги в організації самоосвітньої діяльності студентів.

Система управління самоосвітньою діяльністю студентів математичних спеціальностей охоплює усвідомлення мети, організацію, чітке планування, безпосереднє або опосередковане керівництво з боку викладача, систематичний контроль за поетапним і кінцевим результатами, рефлексія. Важливим складником управління самоосвітньою діяльністю студентів математичних спеціальностей є оцінювання результату. Процес оцінювання ефективності управління самоосвітньою діяльністю студентів дасть позитивні результати лише в тому випадку, коли буде створена об'єктивна система оцінок, продумані і зафіксовані їх критерії, що допомагає реалізувати як стратегічні, так і тактичні цілі, оперативні самоосвітні завдання.

І. Флорова виділяє такі етапи процесу управління: збір та обробка інформації; її аналіз, діагностика і прогнозування, систематизація визначення мети; вибір рішення, спрямованого на досягнення мети; послідовна конкретизація загального рішення, а саме: планування, програмування, вироблення конкретних рішень; організація діяльності для виконання рішень; контроль за діяльністю [15, 590 с.].

Педагогічне управління самоосвітньою діяльністю носить циклічний характер. Розглянемо як змістовно наповнені основні етапи цього процесу.

Перший етап – інформаційно-аналітичний, передбачає збір і аналіз інформації з питання підвищення компетентності студентів, рівня їх професійної підготовки.

Другий етап – прийняття управлінського рішення, про підвищення компетентності студентів. На цьому етапі управлінського циклу проводиться самоаналіз діяльності студентом, взаємоаналіз роботи студентами, аналіз роботи викладачем. Результати такої роботи покладаються в основу визначення цілей і прогнозування результатів самоосвітньої діяльності, що є основною задачею третього етапу.

Третій етап - постановка цілей і прогнозування результатів організації управлінської діяльності, з'ясування з викладачем їх бажань і важливих для них форм управління. На цьому етапі створюється еталон (модель) управління самоосвітньої діяльністю студента.

Четвертий етап – відбувається планування дій викладача щодо управління самоосвітньою діяльністю.

П'ятий етап – організація діяльності студентів, з метою їх професійного вдосконалення в процесі самоосвітньої діяльності.

Шостий етап – регулювання і коригування проведеної роботи, індивідуальна робота з студентами в напрямку розвитку їхньої готовності до самоосвітньої діяльності. Визначається рівень досягнення поставлених цілей, регулювання і коригування проведеної роботи, індивідуальної роботи з студентами. За результатами аналізу визначаються нові завдання щодо подальшого професійного росту студента;

Сьомий етап – аналіз результатів управління самоосвітньою діяльністю студента, виявлення позитивного в цій роботі, корекція недоліків.

Управлінський цикл, наповнений конкретним змістом і формами проведення роботи, призводить до конкретних позитивних результатів, які залежать від використання методів управління самоосвітньою діяльністю студентів математичних спеціальностей педагогічного університету.

С. Крисюк визначає, що «методи управління – шляхи, способи здійснення функцій управління, які забезпечують досягнення встановлених цілей та результатів» [3, с. 424]. Розрізняють методи управління і методи керівництва. Методи управління – способи впливу тієї чи іншої ланки

системи управління на іншу або на керовані об'єкти для досягнення накресленої мети управління. Методи керівництва – способи впливу на людей, які реалізують цю мету. Перші націлені на об'єкт управління, другі – на конкретних виконавців, які мають індивідуальні особливості. Серед методів управління, зазначає С. Крисюк, виділяють загальні і специфічні; прямого і непрямого управлінського впливу; управління організацією; управління діяльністю; адміністративні, соціально-психологічні, економічні та інші. Вибір методів управління залежить від професіоналізму, досвіду, особистих якостей управлінців, стилю управлінської діяльності, рівня професіоналізму колективу, матеріально-технічних, фінансових можливостей [3, с. 424].

Обираючи відповідні основи класифікації, для фіксованої (із заданим складом і структурою) освітньої системи можна виділити наступні види (методи) управління :

- інституціональне (адміністративне, командне, обмежуюче, змушуюче);
- мотиваційне управління (управління, яке спонукає керованих суб'єктів до здійснення необхідних дій);
- інформаційне управління (переконуюче, ґрунтоване на повідомленні інформації і формуванні переконань і представлень).

З точки зору регулярності, повторюваності керованих процесів можна виділити наступні типи управління:

- проектне управління (управління в динаміці – змінами в системі, інноваційною діяльністю і так далі);
- процесне управління (управління «в статиці» – регулярною діяльністю, що повторюється, за незмінних зовнішніх умов).

Для управління в динаміці, у свою чергу, можна виділити рефлекторне (ситуаційне) управління і випереджаюче управління.

Вводячи різні основи класифікацій, можна розширювати і деталізувати список можливих видів і типів управління [7, с. 50-51].

У педагогічній літературі виокремлюють такі види управління: пряме управління (студент діє за алгоритмами); співуправління (студент діє за планом, за допомогою підказок, навідних запитань, евристичних приписів тощо); самоуправління (студент ставить перед собою мету, для досягнення якої самостійно обирає шляхи її реалізації) [18]. При управлінні самоосвітньою діяльністю доцільно поєднувати різні його види, але треба прагнути до збільшення частки самоуправління.

Важливим поняттям теорії та практики управління в освіті є поняття про функції, які відображають основний зміст управлінської діяльності.

Традиційно виділяють чотири основні функції управління: планування, організація, стимулювання і контроль. Безперервна послідовність реалізації цих функцій складає цикл управлінської діяльності (рис. 1) [8, с. 56]:

Рис. 1 Цикл управлінської діяльності
(за Д. Новиковим)

Але найбільший інтерес представляє система функцій управління, запропонована П. Третьяковим до яких віднесено інформаційно-аналітичну, мотиваційно-цільову, планово-прогностичну, організаційно-виконавчу, контрольню-діагностичну та регулятивно-корекційну. Охарактеризуємо кожну з перерахованих функцій [13, с. 49].

Інформаційно-аналітична функція, стосовно до управління самоосвітньою діяльністю студентів математичних спеціальностей педагогічного університету, передбачає виявлення: рівня предметних знань студентів та знань з самоосвіти; їх вміння встановлювати міжпредметні

зв'язки з різними галузями знання; вміння працювати з різними джерелами і засобами інформації; сформованості у них умінь і навичок самоорганізації і самоуправління діяльності; емоційно-вольових якостей; розвиненості рефлексивних здібностей; навичок аналізу результатів власної діяльності; рівня готовності до здійснення самоосвітньої діяльності.

Мотиваційно-цільова функція управління самоосвітньої діяльністю студентів майбутніх вчителів математики завжди носить стратегічний характер. Визначення цілей управління самоосвітньою діяльністю базується на прогнозуванні потреби студентів у підвищенні рівня їх професійної компетентності. В результаті створюється певний ідеальний образ сучасного педагога, прагнення до досягнення якого є метою управління самоосвітньої діяльністю студентів педагогічного університету.

Планово-прогностична функція управління самоосвітньої діяльністю студентів математичних спеціальностей педагогічного університету являє собою співвіднесення цілей з основними етапами планування самоосвіти. По суті справи, планування і прогнозування представляють собою діяльність, спрямовану на оптимальний вибір цілей і розробку програм їх досягнення.

Організаційно-виконавча функція управління самоосвітньої діяльністю студентів передбачає побудову моделі, яка відповідала б поставленим цілям і планам і реалізувала їх через створення відповідних умов, оволодіння сучасними педагогічними технологіями.

Оскільки процес управління самоосвітньої діяльністю студентів математичних спеціальностей педагогічного університету вимагає зворотного зв'язку, то цю задачу вирішує *контрольно-діагностична функція*. Вона представляє собою процес, що забезпечує досягнення цілей і передбачає аналіз і оцінку (самооцінку) необхідної інформації на основі кваліметричного підходу, а потім з урахуванням цієї інформації здійснення корекції.

Розробники функцій управління виділяють наступні вимоги до контролю, які ми повною мірою можемо співвіднести з управлінням

самоосвітньою діяльністю студентів математичних спеціальностей педагогічного університету:

- 1) Необхідність попереднього, поточного і заключного (підсумкового) контролю;
- 2) Виділення етапів контролю;
- 3) Стратегічний характер контролю, його націленість на досягнення конкретних результатів і простота.

Регулятивно-корекційна функція є видом діяльності, орієнтованої на внесення коректив з допомогою оперативних способів, засобів і впливів у процесі управління самоосвітньої діяльністю студентів [17, с. 86].

Таким чином, реалізація всіх перерахованих вище функцій управління самоосвітньої діяльністю студентів математичних спеціальностей педагогічного університету дозволить забезпечити підвищення рівня готовності студентів математичних спеціальностей до самоосвіти, їх здатності до постійного самовдосконалення, саморозвитку та самоорганізації, що у майбутньому стане запорукою їх успішної професійної адаптації та росту, високого рівня професіоналізму, творчої активності та відповідальності за прийняття рішень.

1.3. Готовність до самоосвітньої діяльності як показник ефективності управління самоосвітньою діяльністю

Результатом взаємодії навчальної і самоосвітньої діяльності є готовність студентів до самоосвітньої діяльності.

Поняття «готовність» в загальнотеоретичному аспекті розглядається як фундаментальна умова результативності будь-якої діяльності. У контексті різних підходів в науковій літературі обґрунтовані мета, завдання, зміст, структура і шляхи формування готовності до різних аспектів професійної діяльності (А. Асмолів, В. Сластенін, Ю. Бабанський, Л. Кондрашова та ін.). Суть цього поняття трактується неоднозначно. Одні вчені розглядають готовність як установку (школа Д. Узнадзе), якість особистості

(К. Платонов), психічний стан (М. Дьяченко, Л. Кандилович, А. Пуні), інші – як синтез властивостей особистості (В. Крутецький), складне особистісне утворення (Л. Кондрашова, В. Сластьонін та інші). Н. Левітов під готовністю до професійної діяльності розуміє «психічний стан, передстартову активізацію людини, що включає усвідомлення індивідом своїх цілей, оцінку обставин, визначення найбільш вірогідних способів дій, прогнозування мотиваційних, вольових, інтелектуальних зусиль, вірогідності досягнення результату, мобілізацію сил, самонавіювання в досягненні поставлених цілей» [6, с. 51].

Ми розглядатимемо готовність до самоосвітньої діяльності як складне особистісне утворення, ґрунтоване на позитивній мотивації до придбання нових знань і активізації здатності до збагачення інтелектуального потенціалу, сукупності знань, умінь, навичок як бази, на якій відбувається загальний і професійний розвиток особистості, що забезпечує результативність управління і самоуправління самоосвітнім процесом.

Готовність до самоосвітньої діяльності студентів математичних спеціальностей ми вважаємо показником ефективності управління організацією и корекцією самоосвітнього процесу

Більшість учених, розглядаючи готовність до самоосвітньої діяльності як складне особистісне утворення, відмічають складність і багатоаспектність змісту і її структури.

Ми розділяємо точку зору А. Галустова [2] про те, що зміст і структура готовності до самоосвітньої діяльності як важливої характеристики педагогічного професіоналізму визначається змістом і структурою цієї діяльності. Структуру готовності студентів до самоосвітньої діяльності ми розглядаємо як потенційне багаторівневе особистісне утворення, що об'єднує у своєму змісті мотиваційно-ціннісний, змістовно-процесуальний, емоційно-вольовий і рефлексивно-оціночний компоненти, які характеризують всеціло структуру самоосвітньої діяльності студентів.

Кожен структурний компонент готовності характеризується критеріями і показниками, вираженість яких дозволяє судити про динаміку розвитку і міру сформованості цього складного особистісного утворення у студентів. У своєму розвитку це складне особистісне утворення проходить декілька рівнів.

Репрезентуємо змістову характеристику рівнів сформованості готовності до самоосвітньої діяльності.

Низький рівень готовності до самоосвітньої діяльності характеризується нестійкими мотивами до цього виду діяльності, відсутністю потреби в систематичному занятті нею; неглибокими знаннями з навчальних предметів та невмінням встановлювати міжпредметні зв'язки з різними галузями знання; безсистемністю в роботі з різними джерелами і засобами інформації; не сформованістю умінь і навичок самоорганізації і самоуправління діяльності; слабким проявом у діяльності емоційно-вольових якостей; нерозвиненістю рефлексивних здібностей; слабким володінням навичками аналізу результатів власної діяльності; неадекватністю самооцінки.

Середній рівень готовності до самоосвітньої діяльності характеризується прагненням навчитися самостійно формулювати цілі самоосвітньої діяльності, до постійного оновлення своїх знань; усвідомленням зв'язку і взаємозумовленості між самоосвітньою діяльністю і професійним становленням; систематизованими знаннями з навчальних предметів, але нечітким усвідомленням міжпредметних зв'язків; умінням працювати з різними джерелами і засобами інформації, але не завжди раціональним використанням методів самоосвітньої діяльності; сформованістю навичок самоорганізації та самоуправління, але не завжди вмілим плануванням самоосвітнього процесу; яскраво вираженими емоційно-вольовими якостями, але не завжди проявляються рефлексивні здібності та вміння аналізувати результати діяльності.

Високому рівню готовності до самоосвітньої діяльності притаманні позитивне ставлення до обраної професії і прагнення до творчого оволодіння

її основами; стійка позитивна мотивація самоосвітньої діяльності, глибокі і міцні знання з навчальних дисциплін і здатність встановлювати міжпредметні зв'язки; вміння працювати з різними джерелами і засобами інформації; яскраво виражені якості: емоційність, рішучість, самостійність, ініціативність, креативність, рефлексивність. Студенти цього рівня володіють навичками самоорганізації та самоуправління, навичками аналізу результатів самоосвітньої діяльності та об'єктивною самооцінкою навчальних досягнень.

Для наочності рівні готовності можна представити схематично (див. табл. 1)

Таблиця 1

Рівні готовності студентів до самоосвітньої діяльності

Рівень	Мотиваційно-ціннісний компонент	Змістово-процесуальний компонент	Емоційно-вольовий компонент	Рефлексивно-оціночний компонент
Низький	Байдужість до педагогічної діяльності; негативне відношення до самоосвітньої діяльності; відсутня потреба в оновленні знань і самостійному поповненні професійного багажу	Поверхневі предметні знання, міжпредметні зв'язки відсутні; слабо сформовані уміння і навички роботи з різними джерелами і засобами інформації	Несформовані навички самоорганізації і самоуправління, слабо виражені рішучість, самостійність, ініціативність, наполегливість, здатність управляти емоційним станом і вольовими процесами	Рефлексивні здібності не розвинені, навички аналізу власної діяльності не сформовані, неадекватна самооцінка власних навчальних досягнень і професійного зростання
Середній	Прагнення до постановки і формулювання мети самоосвітньої діяльності; потреба в оновленні знань, стійкий інтерес до самоосвітньої діяльності і бажання займатися нею	Знання по навчальним предметам систематизовані, але міжпредметні зв'язки чітко не усвідомлюються; сформовані уміння роботи з різними джерелами і засобами інформації, але не завжди раціонально використовуються в самоосвітній діяльності	Володіють навичками самоорганізації і самоуправління, але не завжди можуть раціонально планувати самоосвітній процес; мають місце прояв самостійності, ініціативності, відповідальності, цілеспрямованості, креативності, виражені слабо, не завжди можуть управляти емоціями	Рефлексивні здібності розвинені, але навичками аналізу володіють слабо, самооцінка навчальних досягнень об'єктивна

			і вольовими процесами	
Високий	Позитивне відношення до обраної професії і прагнення до творчого оволодіння її основами; стійка позитивна мотивація самоосвітньої діяльності	Глибокі і міцні знання по навчальних дисциплінах; сформовані уміння самостійно здійснювати і організувати пошук і обробку інформації; використати її для вирішення навчальних і професійних проблем.	Яскраво виражені емоційно вольові якості і здібності до самоорганізації і самоуправління	Сформовані навички аналізу навчальних досягнень, розвинені рефлексивні здібності і адекватна самооцінка професійного становлення

Чітке розуміння студентами критеріїв і показників готовності до самоосвітньої діяльності дозволяє їм відстежувати процес переходу цього складного особистісного утворення від низького до середнього і вищого рівнів, усвідомлювати роль і значимість самоосвітньої діяльності у власному професійному становленні та якісному оволодінні обраною спеціальністю. Ефективність самоосвітньої діяльності у професійному становленні майбутніх педагогів визначається рівнем готовності до неї, цілеспрямованістю навчання на підготовку студентів до цього виду діяльності та педагогічного управління нею.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ПО УПРАВЛІННЮ САМООСВІТНЬОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ СТУДЕНТІВ МАТЕМАТИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

2.1 Описання методики підвищення ефективності організації управління самоосвітньою діяльністю

Розроблена методика носить етапний характер. Кожний етап передбачав вирішення конкретних завдань, відбір змісту, технологій при дотриманні сукупності організаційно-педагогічних умов: створення педагогічно керованого освітнього середовища; структурування процесу управління самоосвітньою діяльністю студентів на засадах «Я»-концепції;

використання технологій роботи з різними джерелами й засобами інформації; методичне забезпечення процесу управління навчальної і самоосвітньої діяльністю студентів математичних спеціальностей педагогічних університетів.

Перш ніж приступити до здійснення етапів запропонованої нижче методики бажано з'ясувати ставлення майбутніх вчителів до своєї майбутньої професії та до самоосвіти. З цією метою студентам пропонуються анкети (Додаток А). Важливо також з'ясувати рівень здібностей студентів до самоуправління. Для цього можна скористатися тестом за методикою М.М. Пейсахова (Додаток Б).

На **першому етапі**, коли студент тільки починає засвоювати знання і поняття, особливе значення має стимулювання його інтересів до обраної спеціальності. Це викликано, передусім, тим, що на першому курсі у студентів відсутня зацікавленість майбутньою професійною діяльністю, багато хто погано розуміє специфіку роботи учителя математики. У зв'язку з цим необхідно мотивувати засвоєння знань, показуючи їх застосування при вирішенні конкретних професійних завдань.

На цьому етапі особливу увагу необхідно присвятити поглибленню знань про суть педагогічної професії і самоосвітньої діяльності, сформуванню усвідомлення значущості самоосвіти для педагога в його професійній діяльності, розвинути інтерес до самоосвіти і потребу займатися цим видом діяльності. Вирішення цієї задачі ми зв'язували з необхідністю озброєння студентів вміннями вивчення власної особистості, сильних і слабих її сторін. Уся система заходів, що плануються на цей етап, підпорядкована одній меті: студенти повинні усвідомити роль самоосвіти у власному професійному становленні і потребу в оволодінні вміннями самоосвітньої діяльності.

У зв'язку з цим зміст навчальних предметів необхідно доповнити спецкурсом «Основи реалізації самоосвітньої діяльності як фактора професійного становлення особистості». Був підготовлений методичний

комплекс, що включає програму спецкурсу і приклади завдань, які доцільно пропонувати на заняттях зі спецкурсу.

Як показало проведене нами дослідження, працювати з різною літературою вміють не всі випускники шкіл. Тому першокурснику дуже важливо оволодіти методикою роботи з науковою і навчальною літературою, та без відповідних методичних рекомендацій та грамотного педагогічного управління цим процесом не обійтися. Розглянемо основні із них.

Ми виділяємо чотири основних етапи при роботі з книгою:

1.Етап: попереднє ознайомлення зі змістом книги, окремої глави чи розділу;

2.Етап: поглиблене читання, у процесі якого студент засвоює основні положення, аналізує факти, аргументи, висновки автора;

3.Етап: складання плану або блок-схеми за прочитаним;

4.Етап: складання тез або конспекту прочитаного.

Залежно від мети читання студент може обмежитися одним чи двома етапами.

У процесі читання дуже важливо не залишати нічого незрозумілого. Цьому сприяє використання різного типу довідкової літератури (енциклопедій, довідників, словників тощо). Необхідно також детально розбиратися в усіх формулах, схемах і таблицях, що зустрічаються в тексті. Лише після цього та складання плану чи блок-схеми прочитаного тексту студенту слід приступати до його конспектування.

Існують різні види запису: виписування цитат, складання логічних планів, тез, конспектів, рефератів та ін. Найбільш поширеними серед студентів є два види запису: конспектування та складання тез. На заняттях студентам доцільно рекомендувати такі види конспекту: текстуальний, вільний, комбінований, тематичний. Вказані види записів, відрізняючись за призначенням і формою, мають загальну властивість: вони допомагають зрозуміти прочитаний текст, засвоїти та запам'ятати його зміст.

Велику допомогу студентові у самостійній роботі з науково-методичною літературою дає особиста картотека. На картках фіксуються: автор книги, її назва, рік і місце видання, сторінки, на яких викладене питання, що цікавить студента, стисло формулюється суть даного питання [11, с. 120-121].

Уміння працювати з різними джерелами інформації є одним з важливих умінь самоосвітньої діяльності, тому викладачу необхідно на перших заняттях контролювати правильність написання конспектів та проводити додаткові консультації для студентів по роботі з літературою.

В рамках даного етапу студентам слід пропонувати підготувати доповіді по окремим питанням теми, яка вивчається в аудиторії або виконати спеціальне навчальне завдання, наприклад, пошук альтернативних способів доведення відомих математичних теорем або нестандартні прийоми розв'язання задач. Список рекомендованої літератури дається разом із темою. Студенти будуть змушені звернутися до бібліотеки, де опанують ази пошуку літератури в картотеках і навчатися складати власні картотеки. Викладачу заздалегідь треба знати, яка література з цього питання наявна в бібліотеці. Це дасть змогу оцінити вміння пошуку літератури студентом. При аналізі результатів роботи студента, необхідно високо оцінювати такі моменти: студент знайшов літературу невідому викладачеві або студент здійснює пошук літератури за межами ВНЗ.

В процесі виконання таких завдань виникають об'єктивні можливості для навчання студентів методам і прийомам неперервного знайомства з періодичною літературою. Таку роботу корисно стимулювати заданням огляду статей в найбільш популярних журналах з математики, наприклад «Математики в школі». Навчальні задачі можуть бути сформульовані як задачі пошуку тих чи інших відомостей, відбір статей по проблемі і т.д. Паралельно відбувається знайомство зі структурою журналів, тематикою реферативних журналів і т.д.

На першому етапі студенти готуються до майбутньої самоосвітньої діяльності. Викладач є головним координатором усього навчального процесу, він вчить студентів організувати і контролювати свою діяльність.

На перших лекційних заняттях з предметів математичного циклу викладачі розглядають 70% нового матеріалу в аудиторії, 30% дають на самостійне вивчення (це в основному завдання прикладного характеру). Викладач демонструє важливість теми, що вивчається, для інших дисциплін та майбутньої професійної діяльності студентів. У навчальному процесі на цьому етапі застосовуються в основному інформаційні лекції.

На практичних заняттях крім звичайних завдань, студентам пропонують завдання, які вимагають творчого та нестандартного підходу до їх розв'язання, пошуку додаткової інформації, при розв'язанні яких широко застосовуються міжпредметні зв'язки. Задачі міжпредметного характеру, які доцільно пропонувати студентам в процесі вивчення курсу аналітичної геометрії для розвитку в них самоосвітніх умінь та інтересу до математики представлено в таблиці 2.

Таблиця 2

Тема, яка вивчається	Приклади задач
Вектори	<ol style="list-style-type: none"> 1. Точка O піддається розтягуванню по трьох взаємно перпендикулярним напрямам. Приймавши цю точку початком координат, а згадані напрями – за напрями координатних осей, позначимо напрями, що відповідають осям через $\sigma_1, \sigma_2, \sigma_3$. Нехай перпендикуляр до довільної площини, що проходить через точку O, складає з осями координат кути α, β, γ. Визначити повну напругу P, що діє в цій точці O на цю площину. 2. Сила тяги вертольота утворює з напрямом вітру кут в 40°. Відношення швидкості руху вертольота до швидкості вітру дорівнює 6. Знайти кут між напрямом руху вертольота і напрямом вітру. 3. Однорідний стержень масою 3кг прикріплений своїм нижнім кінцем до шарніра. До іншого його кінця підвішений вантаж масою 2кг. Стержень утримується в рівновазі горизонтальною відтяжкою, прикріпленою до нерухомої вертикальної стойки.

	<p>Обчислити силу натягнення відтяжки, якщо довжина вертикальної стійки 1,4 м, а довжина горизонтальної відтяжки 0,5м.</p> <p>4. Для всякої точки М твердого тіла швидкість v визначається формулою Ейлера $v = \omega + r$, де ω – кутова швидкість обертання, а r – відстань від точки М до точки О вісі обертання, в якій прикладений ковзаючий вектор ω. Знайти лінійну швидкість обертання точок дзиги, що лежать на колі великого діаметру, рівного 20, якщо $\omega = \{-3, 2, 4\}$ і вектор ω прикладений в центрі великого кола.</p>
<p>Пряма на площині</p>	<p>1. Світловий промінь падає на водну поверхню. Показник заломлення води - $\frac{4}{3}$. Кут падіння дорівнює 60°. Приймавши точку падіння початком координат, а нормаль в ній до поверхні води – за вісь ординат, знайти рівняння променя, що падає і заломленого променя (вісь абсцис – в площині променів).</p> <p>2. Перевезення вантажу від даного міста в перший пункт, що знаходиться на відстані 100км, коштує 200грн., а в інший, що знаходиться на відстані 400км, - 350грн. Встановити залежність вартості перевезення у від відстані x, якщо вартість є лінійна функція відстані (якість доріг не враховується).</p> <p>3. Світловий промінь, рівняння якого $y = x + 5$, падає на скляну пластинку завтовшки в 1см. Показник заломлення скла дорівнює 2. Знайти рівняння променя в пластинці і після виходу з неї, довжину шляху, пройденого променем усередині пластинки і зміщення променя при виході з пластинки. (за вісь абсцис прийняти проекцію променя на поверхню пластинки, за вісь ординат – нормаль до поверхні).</p> <p>4. Між пунктами А і В проходить шосейна дорога. На плані місцевості ці пункти мають координати (2;4) і (16;0) (розміри в км). Завод Із з координатами (10;14) в тій же системі потрібно з'єднати найкоротшою дорогою з цим шосе. Знайти на шосе точку входження в нього дороги і довжину дороги.</p>
<p>Еліпс і його властивості</p>	<p>1. Обчислити ексцентриситет орбіти руху Землі навколо Сонця, якщо диск Сонця спостерігається рівним $32'32''$ в перигелії (близько 1 січня) і $31'28''$ в афелії (близько 1 липня).</p> <p>2. Кінці А і В стержня АВ ковзають по двох взаємно перпендикулярним прямим ОХ і ОУ. Яку лінію описує при цьому довільна внутрішня точка М стержня?</p> <p>3. У пресі для сіна осі еліптичних зубчаток рівні 56 і 46см. Визначити їх найбільшу і найменшу лінійну швидкість, якщо кутова швидкість складає 20 обертів за хвилину.</p>

	<p>4. Визначити рівняння орбіти штучного супутника Землі, якщо найвища точка орбіти над Землею 5000км, а найнижча 300км. Землю вважати кулею, радіус Землі 6370км.</p> <p>5. Довести теорему про оптичну властивість еліпса : бісектриса AL зовнішнього кута, утвореного фокальними радіус-векторами будь-якої точки A еліпса, дотична до еліпса в цій точці.</p>
Гіпербола та її властивості	<p>1. Знайти геометричне місце точок, з яких на рівній місцевості постріл з рушниці і удар кулі, що потрапила в ціль, чути в одну і ту саму мить, причому швидкість звуку - v, а кулі - v_1; відстань a між тим, що стріляв і метою постійно.</p> <p>2. На залізничній лінії AB в точках A і B розташовані станції. З точки N, в околиці станції B, вантаж може доставлятися на станцію A двома шляхами: або по шосе до станції B, а звідти по залізниці в A, або безпосередньо по трасі в A. Визначити геометричне місце точок, для яких перший спосіб вигідніший за другий.</p> <p>3. Довести теорему про оптичну властивість гіперболи: бісектриса внутрішнього кута фокальних радіусів будь-якої точки M гіперболи є дотичною до гіперболи в цій точці.</p>
Парабола та її властивості	<p>1. Сталевий міст має вигляд параболічної арки. Проліт арки 29,9м, висота 67м. Скласти рівняння арки, прийнявши за вісь OX дотичну у вершині, а за вісь OY – вісь симетрії параболи. Побудувати фокус і директрису параболи.</p> <p>2. У прожекторах, дзеркальних телескопах, фарах автомашин застосовуються параболічні дзеркала, в яких використовується оптична властивість параболи : дотична до параболи є бісектриса кута між фокальним радіусом точки дотику і перпендикуляром, опущеним з неї на директрису. Довести це.</p> <p>3. Автомобільний ліхтар і прожектор мають вигляд параболічного рефлектора (див. попереднє завдання). Де знаходиться фокус параболи осьового перерізу рефлектора з діаметром 7,5см і глибиною 5см?</p> <p>4. Струмінь води витікає з конічного наконечника зі швидкістю v під кутом α до горизонту. Скласти рівняння струменя, якщо початок системи координат розташованого на початку витікаючого струменя, а напрям осі OX горизонтально.</p> <p>5. Параболічне дзеркало рефлектора Симеїзької обсерваторії (у Криму) має в діаметрі 1,02м і відстань від фокусу до вершини 5м. Знайти глибину параболічної виїмки, яку довелося зробити при виготовленні дзеркала з плоского скла.</p>
Аналітична геометрія в	<p>1. Набуваючи форми Землі за геоїд – куля, близька до земного еліпсоїда ($R=6370$км), визначити радіус 51 паралелі і написати</p>

просторі	<p>рівняння цієї паралелі.</p> <p>2. Знайти довжини тропіка і полярного круга, якщо відомо, що вони відстоять від екватора на $23^{\circ}27'$ і $66^{\circ}33'$ відповідно, і написати їх рівняння.</p> <p>3. Скласти рівняння миттєвої осі обертання твердого тіла (геометричного місця точок тіла, що мають в даний момент нульову швидкість) навколо нерухомої точки і визначити поверхні, утворені рухом миттєвої гвинтової осі (аксоїди), в нерухомій і рухливій системах координат.</p> <p>4. Струмінь фонтану витікає з отвору зі швидкістю v під кутом α до горизонту по кривій . Знайти рівняння поверхні, утвореної обертанням цього струменя навколо осі ОУ. Побудувати цю поверхню.</p> <p>5. У посудину налита рідина. Посудина приведена в рівномірне обертання рухом з кутовою швидкістю ω навколо деякої осі. Визначити форму поверхні рідини.</p>
----------	---

Основна частина практичних занять цього етапу проходить під керівництвом викладача: завдання розбираються у дошки (колективний спосіб навчання), студенти вчаться проводити аналіз і самоаналіз, дискутувати; самостійна робота проходить із застосуванням роздаточного матеріалу, в якому завдання виконуються за зразком, як додаткові даються завдання з надмірною умовою і ті що виходять за межі зразка.

Крім того, доцільно під час лекційних та практичних занять створювати проблемні ситуації та ставити питання проблемного характеру. Наведемо приклади таких запитань:

- В чому схожість і відмінність математики та інших природничих наук? Порівняйте предмет математики та інших природничих дисциплін. Які особливості відображення математикою явищ об'єктивної реальності?
- Яку відповідь на питання «Що вивчає математика?» – може дати учень початкової школи, випускник, студент фізико-математичного факультету? Проаналізуйте, як змінюються уявлення про предмет математики з ростом рівня математичної освіти.
- Маємо наступні поняття: точка, пряма, паралельні прямі, круг, сфера і т.ін. Які реальні об'єкти можуть слугувати їх праобразами? Іншими

словами, який реальний предмет геометрії? Доведіть, що будь-яке геометричне поняття є результатом абстрагування та ідеалізації.

- Який реальний зміст таких математичних понять як раціональне число, дійсне число, уявне число? Покажіть як ці поняття виникли на основі вже існуючих математичних понять.
- Уявіть, що десь у всесвіті існує розумне життя, достатньо розвинена цивілізація. Чи обов'язково в існуючій там системі знань повинно бути математичне знання?
- Чи може вчитель математики у своїй практичній діяльності обмежитися лише знаннями отриманими в університеті? Свою відповідь обґрунтуйте.

Домашні завдання задаються по методичних розробках, в яких є зразки розв'язання завдань. Частина домашніх завдань задається у вигляді індивідуальних самостійних завдань. Наприклад, в курсі математичного аналізу в першому семестрі при вивченні навчального модуля «Границя функції» студентам пропонується виконати індивідуальне домашнє завдання, виконання якого демонструє уміння студентів вирішувати основні типи завдань по цій темі. Давати такі індивідуальні домашні завдання краще перед написанням модульної контрольної роботи, оскільки його виконання систематизує та узагальнює знання студентів зі всього навчального модуля.

Перевірка знань на цьому етапі здійснюється по модульних контрольних і самостійних роботах, а також по тестах на комп'ютері.

На цьому етапі основними цілями для викладача є: розвиток особистісного і пізнавального інтересу студента до своєї майбутньої професії, відпрацювання початкових навичок самостійної діяльності (робота з навчальною літературою, конспектування, реферування, підготовка доповідей і тому подібне), формування навичок роботи з новими інформаційними технологіями (користування електронними підручниками, текстовими і графічними редакторами), уміння здійснити самооцінку та самоаналіз своєї діяльності.

На **другому етапі** експериментальної роботи помітні значні відмінності між рівнями готовності до самоосвітньої діяльності, тому основним способом організації навчального процесу виступав особистісний підхід. На першому етапі студенти вже отримали необхідні навички по організації самостійної діяльності, на другому етапі вони їх відпрацьовують індивідуально, реалізують на практиці. Викладач залишається координатором навчального процесу, коригує дії студентів у випадках виникнення затруднень.

Процес навчання будується з використанням різноманітних дидактичних технологій. Поряд з традиційними лекціями і практичними заняттями проводяться заняття нетрадиційних форм. Наприклад, лекція у формі евристичної бесіди, живого діалогу, практичні заняття у вигляді математичних змагань, дидактичної гри і т.д. На всіх без винятку заняттях збільшується доля самостійної навчальної діяльності студентів.

Домашнє завдання може бути представлене у вигляді створення творчих проєктів, які студенти можуть виконувати як самостійно, так і мікрогрупами. Наприклад, під час вивчення курсу математичного аналізу, можна запропонувати студентам створити проєкт на тему «Застосування кратних інтегралів у фізиці». Результатом виконання такого проєкту може бути створена студентами презентація. Робота над такою презентацією сприяє розвитку уміння коротко формулювати свою думку, структурувати свою доповідь, використовувати різні мультимедійні засоби і можливості (зображення, звукозаписи, гіперпосилання на файли тощо) для ілюстрації ідеї, гіпотези, висновків. Вміння стисло, чітко, зручно для ефективної інтерпретації представити результати досліджень за допомогою вдало підібраних діаграм і графіків. Вміння відбирати найяскравіші переконливі факти для демонстрації думок, ідей та посилатися на використанні ресурси.

При використанні проєктної технології у формуванні інтересу до самоосвітньої діяльності підвищується самостійність і активність майбутнього учителя математики в вирішенні поставлених перед ним проблем, розвивається його суб'єктна позиція, прагнення нестандартно

підходити до досягнення поставлених цілей і позитивна мотивація у вдосконаленні власної особистості.

Виконання творчих проектів професійної спрямованості на заняттях з математичних дисциплін стимулює у майбутніх вчителів математики потреби в самоосвітній діяльності, стійкий інтерес до нових знань, оволодіння способами нестандартної самостійної діяльності, виробленню дослідницьких навиків.

З окремих математичних дисциплін, домашнє завдання доцільно давати у вигляді написання рефератів. Наприклад, під час вивчення курсу «Історія математики», кожному студентові на вибір пропонується тема, яку треба пропрацювати і представити аудиторії. При підготовці реферату студент повинен використати не менш 5-ти джерел навчальної і наукової літератури. Реферати оформляються з використанням текстового і графічного редакторів за встановленими правилами. Тим самим у студентів відпрацьовуються навички роботи з довідковою літературою і з інформаційними джерелами. Приклади тем для написання рефератів з курсу «Історія математики»:

1. Формування перших математичних теорій та їх розвиток.
2. Математика в Європі і на Україні в епоху Відродження.
3. Створення Києво-Могилянської духовної Академії та розвиток математичної думки на Україні
4. Математична творчість видатних українських математиків.
5. Видатні жінки-математики та їх вклад в розвиток математичного знання.
6. Зародження аналітичної геометрії і її роль в розвитку математики в XVII ст.
7. Зародження і розвиток теорії Галуа в XIX - першій половині XX ст.
8. Відкриття неевклідової геометрії її значення для розвитку математики і математичного природознавства.
9. Трансцендентні числа: передісторія, розвиток теорії в XIX – першій половині XX ст.

Написання рефератів для студентів завдання досить складне. У зв'язку з цим виникла потреба до плану навчальної роботи зі студентами включити заняття-консультації з методики підготовки рефератів.

На першому занятті розглядалися теоретичні основи написання реферату, що включають осмислення теми дослідження, складання варіантів плану, опрацювання наукової літератури, осмислення логіки викладання реферату, урахування вимог до оформлення (тема, керівник, план, зміст, список використаної літератури).

Наступні заняття носили практичний характер: студенти мали змогу отримати конкретні консультації із суто методичних питань, а також щодо написання реферату за обраною темою.

Важливим етапом роботи студентів над рефератами є їх обговорення або захист. Тут майбутній вчитель має змогу відстоювати свою точку зору, ділитися своїми думками. Повідомлення основних положень реферату (до 10 хвилин) – більш ефективна форма підведення підсумків, ніж просте зачитування його. Це сприяє глибокому осмисленню змісту проблеми, розкриттю найбільш важливих положень: студент вчиться володіти матеріалом, використовувати різноманітні форми наочності тощо [11, с. 123].

Крім зазначених вище форм роботи, на цьому етапі студентів необхідно залучати до навчально-дослідної роботи. А саме: готувати короткі повідомлення («п'ятихвилинки») на лекціях та практичних заняттях (історичні екскурси; практичне застосування питань, які вивчаються; передовий педагогічний досвід та інше); розробляти і готувати наочні засоби навчання (моделі, таблиці, мультимедійні презентації та інші); розробляти і проводити фрагменти уроків (використання імітаційно-ігрового підходу на заняттях з методики математики); виконувати дослідні завдання з окремих дисциплін; залучати до участі в роботі методичного семінару кафедри.

Сьогодні, в умовах інформатизації суспільства, актуальною є проблема використання інформаційних комп'ютерних технологій. Це стосується й навчання вищої математики, методів розв'язання задач, побудови й аналізу

математичних моделей різноманітних процесів і явищ, інтерпретації й узагальнення результатів такого аналізу.

На сьогодні розроблена вже значна кількість програмних засобів, що можуть розв'язувати широке коло математичних задач різних рівнів складності. Це такі програмні засоби як GRAN, Maple, Mathematica, MatLab та інші. Одні з них орієнтовані на фахівців досить високої кваліфікації в галузі математики, інші – на студентів ВНЗ, що лише почали вивчати основи вищої математики. Використання програмних засобів дає змогу ефективно будувати та досліджувати математичні моделі, проводити навчальні дослідження на заняттях з дисциплін математичного циклу. Наприклад, в курсі аналітичної геометрії при вивченні поверхонь другого порядку доцільно буде проілюструвати студентам принцип побудови поверхонь та дослідити їх властивості використовуючи GRAN 3D.

Використання в процесі самоосвітньої діяльності сучасних інформаційних і комунікаційних технологій допомагає студенту зрозуміти мотиви, цілі, способи, прийоми навчальної діяльності; усвідомити себе суб'єктом навчальної діяльності. Це відбувається за рахунок розвитку самостійності студента, передачі йому активних функцій. Крім того, в умовах сьогодення необхідна відповідна підготовка майбутніх спеціалістів у галузі володіння інформаційними технологіями як пропедевтична підготовка до майбутньої професійної діяльності.

Крім звичайних форм контролю (модульних контрольних робіт, тестах на комп'ютері, колоквіумів), доцільно проводити контрольні-ігрові заняття. Приклади таких занять представлені нижче.

Контрольно-ігрове заняття «Математична дуель»

Доцільно проводити таке заняття після закінчення теми або цілого модуля. Змагаються дві підгрупи студентів. Кожен студент із обох підгруп складає контрольну роботу для проведення в підгрупі суперників. Завдання можуть бути складені по аналогії до тих, які розглядалися раніше, підібрані із збірників або ж придумані студентом самостійно. Викладач обов'язково

контролює підбір завдань та вимагає, щоб студенти мали розв'язок. Крім того, викладач заздалегідь повідомляє студентам структуру контрольної роботи та бажані типи задач.

Наприклад, при проведенні такого контрольньо-ігрового заняття після вивчення модуля «Диференціальне числення», студентам пропонувалося скласти такі завдання:

1. Завдання на обчислення похідної функції заданої явно; параметрично; неявно (2 способи).
2. Завдання на застосування геометричного і механічного змісту похідних.
3. Завдання на дослідження функції на екстремуми, характер опуклості, завдання на знаходження найбільшого і найменшого значення функції на відрізьку.
4. Текстові задачі, які розв'язуються за допомогою похідних.
5. Будь-яке завдання, на розсуд студента по даній темі (якого не має в перших чотирьох пунктах).

Число варіантів контрольної роботи співпадає з кількістю студентів в групі. Відсутність однакових завдань контролюється викладачем. Студенти оформлюють ці завдання на карточках, де зазначають своє прізвище та ім'я. Якщо кількість студентів в підгрупах не однакова, то деякі варіанти грають двічі.

В назначений викладачем день і час студенти виконують контрольну роботу складену суперниками. Перевіряє контрольну роботу викладач. На старших курсах, перевіряють контрольну роботу студенти, кожен той варіант, який склав. Підгрупа-переможець визначається за середнім набраним балом та процентом високих оцінок. Оцінки за модуль кожен студент отримує індивідуально по результатам перевірки його варіанту. Для переможеної команди видається додаткове домашнє завдання. Або ж викладач сам вирішує, яке «заохочення» для переможців або «покарання» для переможених від дасть.

Контрольно-ігрове заняття «Математична естафета»

Проводити доцільно таке заняття після вивчення окремого модуля. Одночасно у великій аудиторії змагаються декілька команд по 3-4 студента. Гра складається із 5 етапів.

На кожному етапі студенти розв'язують задачу, яка складається із ряду індивідуальних завдань. Студенти в межах групи самі вирішують хто яке завдання із членів групи буде розв'язувати. Інший варіант – кожен студент окремо розв'язує все завдання, а потім вони мають можливість здійснити взаємоперевірку і вирішити який варіант віддадуть на перевірку викладачу.

Завдання заздалегідь готує для перших 4 етапів викладач, для останнього етапу – група студентів-суперників. Викладач заздалегідь контролює і перевіряє підготовку цих завдань.

Наприклад, після закінчення модуля «Кратні інтеграли» етапи такої естафети можуть містити такі завдання:

Перший етап: Обчислити площу плоскої області, яка обмежена лініями:

- 1) $D: y^2 = 4x, x+y=3, y \geq 0$
- 2) $D: y=6x^2, x+y=2, x \geq 0$.
- 3) $D: y^2 = x+2, x=2$.
- 4) $D: y=8/(x^2+4), x^2=4y$.

Другий етап: В полярних координатах за допомогою подвійного інтегралу обчислити площу області, яка обмежується заданою лінією:

- 1) $(x^2 + y^2)^2 = a^2(4x^2 + y^2)$.
- 2) $(x^2 + y^2)^3 = a^2x^2y^2$.
- 3) $(x^2 + y^2)^3 = a^2x^2(4x^2 + 3y^2)$.
- 4) $(x^2 + y^2)^2 = a^2(3x^2 + 2y^2)$.

Третій етап: За допомогою потрійного інтегралу обчислити об'єм вказаної поверхні. Зробити рисунок.

- 1) $z^2 = 4 - x, x^2 + y^2 = 4x$.
- 2) $z = 4 - y^2, x^2 + y^2 = 4, x \geq 0$.
- 3) $x^2 + y^2 = 1, z = 2 - x - y, z \geq 0$.
- 4) $z = y^2, x \geq 0, z \geq 0, x + y = 2$.

Четвертий етап: Обчислити статичний момент однорідної пластини D , обмеженої даними лініями, відносно вказаної осі, використавши полярні координати:

1) $D: x^2+y^2+2ay=0, x-y \geq 0, O_x.$

2) $D: x^2+y^2+2ax=0, x+y \geq 0, O_x.$

3) $D: x^2+y^2+2ax \geq 0, x^2+y^2+2a \leq 0, x \leq 0, O_x.$

4) $D: x^2+y^2-2ay \geq 0, x^2+y^2+2ax \leq 0, y \geq 0, O_y.$

П'ятий етап: Заздалегідь підготовлене завдання групою «суперників».

Перейти на наступний етап і отримати наступне завдання студенти можуть після того, як вирішили попереднє завдання і заповнили відповідний бланк відповідей. Капітан групи передає цей бланк викладачу на перевірку, і отримує наступне завдання.

Перемагає та група, яка раніше за всіх пройде всі п'ять етапів та набере найбільшу кількість балів.

Описане заняття забезпечую високу активність студентів, прививає навички колективного вирішення проблеми, виховує відповідальність при підготовці і представленні розв'язку завдань. Недоліком даної гри є відсутність персонального контролю, тому викладачу треба активно управляти процесом гри та контролювати кожну групу студентів.

Такі заняття дозволяють, на відмінну від звичайних контрольних робіт, акумулювати підготовку студентів, краще оцінити якість засвоєних знань та вміння застосувати їх у незвичних умовах та нестандартних ситуаціях. У студентів підвищується пізнавальна активність, інтерес до навчання, з'являється можливість проявити себе, обмінятися навчальною інформацією, вдосконалити вміння пошуку інформації та її опрацювання.

Отже, на другому етапі студенти вчаться самостійно обирати методи, засоби і форми організації самоосвітньої діяльності, самі проводять самооцінку та вчаться самоуправлінню цією діяльністю, викладач тільки коригує або вносить поправки в діяльність студентів.

Основні завдання цього етапу: озброїти студентів практичними вміннями самоосвітньої діяльності, виховати потребу займатися нею систематично; прищепити вміння і навички творчого вирішення поставлених перед ними завдань; формувати вміння здійснювати самоуправління, самоорганізацію самоосвітньої діяльності та самоконтроль.

На **третьому етапі** експерименту студент сам планує і організовує свою самоосвітню діяльність, здійснює самоуправління нею.

Після проходження пасивної та виробничої практик в школах та оздоровчих таборах студенти, звітуючи за педагогічну практику, виділяють основне коло особистісних і професійних вимог, необхідних для їх подальшої професійної діяльності. Студенти, проводячи самоаналіз своїх можливостей, здібностей і бажань, складають власну програму професійного самовизначення.

Студенти-практиканти обирають список проблем і намагаються їх вирішити в курсових роботах, а потім і при виконанні дипломних робіт, отримуючи консультації викладачів.

У ході педагогічної практики студенти залучаються до різних видів діяльності: творчі семінари, виступ з доповідями, повідомленнями, написання анотацій і рецензій, тез і статей, участь в дискусіях, діалогах, наукових спорах, що створювало основу для самоосвітньої діяльності.

Завдання цього етапу: виховати ініціативність, розвинути вміння результативно використати знання з практики, навички і досвід, отримані за попередні роки, вміння продуктивно діяти, планувати, організовувати, проводити і аналізувати власну самоосвітню діяльність; здійснювати систематичне самопізнання; прагнути до саморозвитку, самовдосконалення.

В процесі всієї експериментальної роботи здійснювалась установка студентів математичних спеціальностей педагогічного університету на необхідність оволодіння досвідом самоосвітньої діяльності в цілях підвищення ефективності навчальної діяльності та для майбутньої професійної діяльності. Розроблена методика повинна забезпечити

подолання труднощів у здійсненні самоосвітньої діяльності, а саме відсутність досвіду самоосвітньої діяльності, досвіду самоуправління та самостійної організації різноманітних видів діяльності, адаптації до нових умов організації і протікання освітнього процесу.

Успішність упровадження запропонованої методики залежить від управлінських умінь викладачів. Причому на першому етапі студенти повністю перебувають під управлінським впливом викладача; на другому етапі необхідно домогтися співуправління зі студентами; на третьому етапі має переважати самоуправління студентів, викладач виступає в ролі координатора і консультанта. За нашими спостереженнями, викладачеві досить часто доводиться стикатися з труднощами, які виникають в процесі управлінської діяльності. На допомогу викладачам нами були створені методичні матеріали з управління самоосвітньою діяльністю студентів, регулярно проводилися індивідуальні бесіди та консультації з питань управління. Для викладачів, кураторів академічних груп був розроблений тренінг з метою надання їм додаткових знань та набуття практичних навичок з теорії прийняття управлінських рішень. Нами адаптовано ряд методик [14], завдяки яким викладачі зможуть визначити наявність у себе необхідних якостей керівника, організаторських здібностей; виявити “бар’єри” у своїй управлінській діяльності; здійснити самооцінку своїх недоліків як управлінця (Додаток В). Проаналізувавши дані, отримані за запропонованими методиками, викладачі зможуть скоригувати свої управлінські дії, що сприятиме підвищенню ефективності здійснення ними управління самоосвітньою діяльністю студентів математичних спеціальностей.

2.2. Програма спецкурсу «Основи реалізації самоосвітньої діяльності як фактора професійного становлення особистості»

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма спецкурсу «Основи реалізації самоосвітньої діяльності як фактора професійного становлення особистості» розроблена з метою

формування у студентів: уявлень про сутність самоосвітньої діяльності, її значення для професійного розвитку і становлення особистості майбутнього вчителя; базових знань і умінь щодо здійснення самоосвітньої діяльності; стійкої позитивної мотивації до вдосконаленні власної особистості; готовності до здійснення самоосвітньої діяльності.

Задачі спецкурсу:

1. Ознайомити студентів з поняттям, змістом, структурою та функціями самоосвітньої діяльності.
2. Озброїти найпоширенішими методами та засобами самоосвітньої діяльності.
3. Ознайомити студентів з поняттям «готовність до самоосвітньої діяльності» та основними його структурними компонентами.
4. Залучати студентів до самопізнання та 39г39говора39 органі.
5. Формувати уміння і навички здійснювати самоосвітні дії.
6. Формувати здібності до рефлексії досвіду самоосвіти.
7. Формувати направленість та позитивну мотивацію студентів педагогічного університету на самоосвітню діяльність.

Проведення занять заплановано в «активних» та «інтерактивних» формах і методах навчання, в основу яких покладено дискусію, бесіду, індивідуальну та групову роботи.

Спецкурс розрахований на 40 години аудиторних занять і передбачає проведення лекційних, семінарських, практичних та тренінгових занять, а також самостійної діяльності.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН СПЕЦКУРСУ

№ з/п	Назва заняття спецкурсу	Форма заняття (кількість відведених годин)		Самостійна робота
		Лекції	Практичні заняття	
1	Тема 1. Самоосвітня діяльність студентів: сутність, значення для професійного розвитку і становлення	2	2	2

№ з/п	Назва заняття спецкурсу	Форма заняття (кількість відведених годин)		Самостійна робота
		Лекції	Практичні заняття	
	студентів педагогічного університету			
2	Тема 2. Структура та функції самоосвітньої діяльності студентів педагогічного університету	2		2
3	Тема 3. Методи та засоби самоосвітньої діяльності майбутніх вчителів	2		2
4	Тема 4. Готовність до самоосвітньої діяльності та основні її компоненти	2	2	2
5	Тема 5. Планування самоосвітньої діяльності		2	2
6	Тема 6. Основи роботи з різними джерелами інформації	2		2
7	Тема 7. Особливості роботи з науковою літературою		2	2
8	Тема 8. Самоуправління, самоорганізація та їх значення для ефективності самоосвітньої діяльності студентів	2	2	2
9	Тема 9. Рефлексія та самооцінка самоосвітньої діяльності		2	2
10	Тема 10. Взаємозв'язок навчання і самоосвітньої діяльності в професійному становленні студентів	2		
	Підсумок	10	12	18
Усього: 40 години				

Тема 1. Самоосвітня діяльність студентів: сутність, значення для професійного розвитку і становлення студентів педагогічного університету

Мета заняття №1: допомогти студентам зорієнтуватися у визначенні сутності поняття «самоосвітня діяльність»; ознайомити з основними завданнями, принципами, закономірностями цього виду діяльності; з'ясувати значення самоосвітньої діяльності у їх професійному становленні.

Форма заняття №1: інтегрована лекція (2 год.).

Основні питання:

1. Сутність поняття «самоосвітня діяльність студента»
2. Закономірності самоосвітнього процесу
3. Основні принципи, які лежать в основі самоосвітньої діяльності
4. Значення самоосвітньої діяльності у професійному становленні особистості

Рекомендована література:

1. Айзенберг А.Я. Самообразование: история, 41г41гов и современные проблемы: учеб. Пособие для вузов / А.Я. Айзенберг. – М.: Высшая школа, 1986. —128 с
2. Барсуков И. Г. Пропедевтика самообразования в подготовке 41г41говор учителя: Учебное пособие к спецкурсу / И. Г. Барсуков. – Челябинск : ЧГПИ, 1982. – 97 с.
3. Волкова В. Самоосвітня діяльність як складова професійної культури педагога/ В.Волкова// Вісник Львівського університету. Серія педагогіка. Вип. 25. Ч. 1. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. – С.235-241
4. Коджаспирова, Г.М. Педагогический 41г41гов / Г.М. Коджаспирова, А.Ю. Коджаспиров. – М.: Издательский центр «Академия», 2000. – 176 с.
5. Слостенин В, А. Педагогика / В.А. Слостенин, И.Ф. Исаев, А.И. Мищенко, Е.Н. Шиянов. – 3-е 41г41. – М.: школа – Пресс, 2000. – 512 с.
6. Шпак В.П. Самоосвіта в професійному становленні педагогів/ В.П.Шпак// Початкова школа. – 1994. - № 8. – С.55-57
7. Юдакова С,В. Сущность педагогического самообразования / С.В. Юдакова // Дидактика в предчувствии 41г41говор тысячелетия: Материалы педагогических чтений памяти И.Я. Лернера 27-28 марта 2000г. – Владимир, 2000. Ч.1. С.146-148.

Мета заняття №2: створити установку на позитивне відношення студентів до здійснення самоосвітньої діяльності.

Форма заняття №2: тренінг (2 год.)

1. Колективне обговорення питань:

- 1) Чи достатньо вчителів знань отриманих в педагогічному університеті для його професійної діяльності?
- 2) Коли потрібно починати займатися самоосвітньою діяльністю?
- 3) Як самоосвіта впливає на педагогічну майстерність вчителя математики?
- 4) Чи повинна самоосвітня діяльність вчителя контролюватися керівництвом? Чому?

2. Виконання завдань для мотивації самоосвітньої діяльності.

3. Виконання завдань на засвоєння сутності сомоосвітньої діяльності.

Самостійна робота: опрацювати літературу та підготувати інформаційне повідомлення за темою «Роль самоосвіти в професійній діяльності вчителя математики» або за самостійно обраною темою в межах даного заняття.

Тема 2. Структура та функції самоосвітньої діяльності студентів педагогічного університету

Мета заняття: познайомити студентів зі структурою самоосвітньої діяльності та характеристикою її основних компонентів; виділити функції, які вона виконує.

Форма заняття: інтегрована лекція (2 год.).

Основні питання:

1. Різні підходи до виділення структури самоосвітньої діяльності в працях науковців
2. Характеристика основних компонентів самоосвітньої діяльності
3. Класифікація функцій самоосвітньої діяльності

Рекомендована література:

1. Айзенберг А.Я. Самообразование: история, 43г43гов и современные проблемы: учеб. Пособие для вузов / А.Я. Айзенберг. – М.: Высшая школа, 1986. – 128 с
2. Буряк В.К. Умови та засоби самоосвіти студентів/ В.К.Буряк// Вища школа. – 2002. - № 6. – С.18-29.
3. Громцева А.К. Самообразование как социальная 43г43говора/ А.К.Громцева. – Л.: ЛГПИ, 1976. – 88с.
4. Сериков Г.Н. Самообразование: совершенствование 43г43говора43 студентов/ Г.Н.Сериков. – Иркутск: Изд-во Иркутского ун-та, 1991. – 232с.
5. Суханов, П.В. К вопросу о самообразовательной деятельности студентов в системе современного высшего профессионального образования // Теория и практика общественного развития. Научный журнал. – 2012. – № 7 режим доступу <http://www.teoria-practica.ru/-7-2012/pedagogics/sukhanov.pdf>
6. Учащимся о самообразовании / И. И. Колбаско. Минск: Нар. Асвета, 1976. – 160с.
7. Юдакова С.В. Профессионально-педагогическое самообразование: Учебное пособие. – Владимир: ВГГУ, 2010. – 131 с.

Самостійна робота: опрацювати запропоновану літературу, зробити розширений конспект за темою заняття та знайти наукові Інтернет-джерела за даною темою.

Тема 3. Методи та засоби самоосвітньої діяльності майбутніх вчителів

Мета заняття: розглянути різні класифікації методів самоосвітньої діяльності, визначити її засоби; озброїти студентів необхідними знаннями щодо здійснення самоосвітньої діяльності.

Форма заняття: інтегрована лекція (2 год.).

Основні питання:

1. Різні підходи до класифікацій методів самоосвітньої діяльності у працях науковців
2. Характеристика методів самоосвітньої діяльності виділених на основі джерел засвоєння і відтворення інформації
3. Засоби самоосвітньої діяльності

Рекомендована література:

1. Сидорчук Н.Г. Деякі шляхи удосконалення організації самоосвітньої діяльності майбутніх учителів в сучасних умовах / Н.Г. Сидорчук // Проблеми освіти – Київ, 1998. –Вип. 12. – С. 116-126.
2. Скнар В.К. Пути совершенствования форм и методов самообразования учителей [Текст] / В.К. Скнар – К., 1982. – 48 с.
3. Сластенин, В.А. Педагогика: 44г44гов для студ. Высш. Учеб. Заведений / В.А. Сластенин, И.Ф. Исаев, Е.Н. Шиянов; 44г44г 44г44г.В.А. Сластёнина. – 8-е 44г44., стер. – М.: Издат. Центр «Академия», 2008. – 576 с
4. Суханов, П.В. К вопросу о самообразовательной деятельности студентов в системе современного высшего профессионального образования // Теория и практика общественного развития. Научный журнал. – 2012. – № 7 режим доступу <http://www.teoria-practica.ru/-7-2012/pedagogics/sukhanov.pdf>.
5. Вишневская Л. П. , Вишневская Г. В. Самообразование как психолого-педагогическая проблема – Известия ПГПУ им. В.Г. Белинского, раздел «Общественные науки» (44г44говора44) №12 – 2009. – с.156-158
6. Волкова В. Самоосвітня діяльність як складова професійної культури педагога/ В.Волкова// Вісник Львівського університету. Серія педагогіка. Вип. 25. Ч. 1. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. – С.235-241.
7. Михайлова Н.С. Самообразовательная деятельность студента-заочника как практическая и теоретическая проблема/ Н.С. Михайлова/ Вышэйшая школа. – 2006. - № 6(56). – С. 28-32.

Самостійна робота: обрати методи і засоби самоосвітньої діяльності, які доцільно застосовувати під час навчання в педагогічному університеті, свою думку обґрунтувати (тезисно на 1-2 сторінках).

Тема 4. Готовність до самоосвітньої діяльності та основні її компоненти

Мета заняття №1: озброїти студентів знаннями щодо сутності готовності до самоосвітньої діяльності, її структури.

Форма заняття №1: лекція (2 год.).

Основні питання:

1. Сутність понять «готовність», «готовність до самоосвітньої діяльності»
2. Структура самоосвітньої діяльності. Характеристика основних компонентів.
3. Рівні готовності до самоосвітньої діяльності. Критерії та показники готовності до самоосвітньої діяльності.

Рекомендована література:

1. Галустов А.Р. Педагогические основы формирования готовности к самообразованию у студентов // Вестник МГГУ им. М.А. Шолохова. Педагогика и психология. – 2012. – №2. – С. 61-69.
2. Громцева А.К. Формирование у школьников готовности к самообразованию: Учебное пособие по спецкурсу для студ.пед. ин-тов/ А.К.Громцева. – М.: Просвещение, 1983. – 144с.
3. Дереза І.С. Готовність до самоосвітньої діяльності як важлива характеристика професіоналізму майбутнього вчителя / І.С. Дереза // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер.: Педагогіка і психологія. – Збірник статей. – Ялта: РВВ КГУ, 2013. – Вип. 41. – Ч.2. – С. 76-82.
4. Дереза І.С. Формування готовності студентів до самоосвіти як актуальна педагогічна проблема / І.С. Дереза // Педагогіка вищої та середньої школи: Зб. наук. ит. – Кривий Ріг: КДПУ, 2010. – Вип. 27. – С.43-49.

5. Линенко А.Ф. Готовність майбутніх учителів до педагогічної діяльності/ А.Ф.Линенко// Педагогіка і психологія. – 1995. - № 1. – С. 125-132
6. Плетенева И.Ф. Формирование у студентов готовности к самообразовательной деятельности/ Плетенева И.Ф., Г.А.Лапшина. – М.: ВЛАДОС, 2006. – 150с.
7. Фетискин Н. П., Козлов В. В., Мануйлов Г. М. Социально-психологическая 46г46говора46 развития личности и 46г46го групп. – М., Изд-во Института Психотерапии. 2002. – 490 с
<http://lib.druzya.org/sociologia/.view-fetiskin.txt.full.html>.

Мета заняття №2: Розглянути кожний з компонентів готовності до самоосвітньої діяльності. Студентам запропонувати пройти тести на виявлення рівня сформованості у них готовності до самоосвітньої діяльності за мотиваційно-ціннісним компонентом.

Форма заняття №2: семінар (2 год.).

Самостійна робота: Виявити рівні готовності за змістово-процесуальним, емоційно-вольовим, рефлексивно-оцінним компонентами та визначити загальний рівень готовності до самоосвітньої діяльності. Проаналізувати результат.

Тема 5. Планування самоосвітньої діяльності

Мета заняття: навчити студентів основам планування своєї діяльності, вмінню розставляти пріоритети в роботі, визначати час необхідний для виконання кожного етапу роботи.

Форма заняття: тренінг (2 год.).

План тренінгу:

1. Ознайомити студентів з основами планування.
2. Колективно обговорити питання: Що таке план? Навіщо планувати свою діяльність? Які бувають види планування? Як розподілити час на виконання певної роботи? Та інші.

3. Виконання завдань, направлених на розвиток організаційних здібностей, здібностей до планування та самоуправління.

Рекомендована література:

1. Луганский В.Д., Пшебельский П.Г. Планирование самообразовательной деятельности педагога-воспитателя //Содержание 47г47говор самообразования педагогов-воспитателей: Сб. науч. тр. /Отв. 47г47г. П.Г. Пшебельский –М.: АПН СССР, с.39-48.
2. Галіцина Л.В. Керівник: мистецтво планування / Людмила Галіцина. – К.: Шк. Світ, 2010. – 104 с.
3. Малихін О.В. Самоконтроль – важлива складова успішності самостійної роботи студента // Теорія і практика педагогічного процесу: Збірник наукових праць // Проблеми сучасного мистецтва і культури. – Харків: Книжн. Видави. «Каравела», 2000. – С. 73-78.
4. Новиков Д. Теория управления образовательными системами / Дмитрий Александрович Новиков. – М.: Народное образование, 2009.- 416 с.
5. Зайверт Л. Ваше время в Ваших руках: советы деловым людям, как эффективно использовать рабочее время. – М.: Интерэксперт, 1995.

Самостійна робота: скласти план самоосвітньої діяльності на навчальний рік.

Тема 6. Основи роботи з різними джерелами інформації

Мета заняття: ознайомити студентів з різними джерелами інформації з якими доведеться працювати студентам під час навчання та майбутньої педагогічної діяльності; надати методичні рекомендації по роботі з ними.

Форма заняття: лекція-діалог (2 год.).

Основні питання:

1. Джерела інформації, які нас оточують.
2. Особливості роботи з різними джерелами інформації.
3. Шляхи пошуку необхідної для професійної діяльності інформації.

Рекомендована література:

1. Кинг Э. Как пользоваться библиотекой / Э. Кинг. – Челябинск, 1997. – 68 с.
2. Сидорчук Н.Г. Деякі шляхи удосконалення організації самоосвітньої діяльності майбутніх учителів в сучасних умовах / Н.Г. Сидорчук // Проблеми освіти – Київ, 1998. –Вип. 12. – С. 116-126
3. Сидорчук Н.Г. Організація самоосвітньої діяльності майбутніх учителів у процесі вивчення педагогічних дисциплін/ Н.Г.Сидорчук// Проблеми освіти. – Київ, 1996. – Вип. 6. – С.143-151
4. Симонова Т.М. Самообразование как фактор профессионального становления молодого учителя / Руководство профессиональным становлением молодого учителя/ сборник научных трудов. М. 1985. С. 66-67.
5. Скульский, Р. П. Учиться учителем: методические рекомендации / Р.П. Скульский. – М. : Педагогика, 1986. – 144 с.
6. Формирование информационной культуры личности в библиотеках и образовательных учреждениях: Учебно-методич. Пособие / Н. И.Гендина, Н. И.Козлова, И. Л.Скипер, Г. А.Стародубова; Под редакцией Н. И.Гендиной. – М.: Школьн. Б-ка, 2003. – 183 с. – (Профессиональн. Б-чка школьн. Библиотекаря).
7. Холина Л.И. Организация самообразовательной деятельности студентов на основе современных технологий / Л.И.Холина, О.Н.Инкина // Сибирский педагогический журнал. – 2005. - № 3. – С.101-113.

Самостійна робота: ознайомитися із систематичними та алфавітними каталогами в бібліотеці університету; зробити перелік джерел інформації, які знадобляться для виконання плану самоосвітньої діяльності, складеного раніше.

Тема 7. Особливості роботи з науковою літературою

Мета заняття: визначити особливості роботи з науковою літературою (книгами, журналами та 48г48.) та сформулювати вміння роботи з ними.

Форма заняття: тренінг (2 год.).

План тренінгу:

1. Ознайомитися з основними видами наукової літератури та шляхами її пошуку (перегляд презентації з подальшим обговоренням).
2. Робота з фрагментами наукового тексту.

Рекомендована література:

1. Борицова Л.В., Виноградова Н.А. Пишем реферат, доклад, выпускную квалификационную работу: Учеб. Пособ. – М., 2000.
2. Горбачевский, Б. Люди, книги, библиотеки /Б. Горбачевский. – М.: ВКП, 1963.
3. Кинг Э. Как пользоваться библиотекой Э. Кинг. – Челябинск, 1997.
4. Лесин В.М. Як працювати з книгою: Метод. Посіб. – К.: Вища 49г49., 1998. – 71 с.
5. Моргенштерн И. Г. Занимательная библиография / И. Г.Моргенштерн, Б. Т.Уткин. – 2-е 49г49., испр., доп. – М.: Книжная палата, 1987. – 255 с., ил.
6. Мороз І.В. Структура дипломних, кваліфікаційних робіт та вимоги до їх написання, оформлення і захисту. – К.: НПУ 49г49.. М.П.Драгоманова, 1997. – 56 с.
7. Соловьева Н.Н. Основы 49г49говора49 к научной деятельности и оформление ее результатов (для студентов и аспирантов). 2-е изд., перераб. И доп. – М.: Изд-во АПК и ПРО, 2003. -102 с.

Самостійна робота: зробити огляд статей у математичних періодичних виданнях, які присвячені формуванню у студентів самоосвітніх умінь і навичок на заняттях з математичних дисциплін.

Тема 8. Самоуправління, самоорганізація та їх значення для ефективності самоосвітньої діяльності студентів

Мета заняття: показати студентам значення та важливість самоуправління та самоорганізації для здійснення їх самоосвітньої діяльності.

Форма заняття: семінар-бесіда (2 год.).

Основні питання:

1. Різні підходи до визначення сутності понять «самоуправління» та «самоорганізація».
2. Значення самоуправління, самоорганізації для здійснення самоосвітньої діяльності.
3. Шляхи формування умінь самоуправління та самоорганізації у студентів.

Рекомендована література:

1. Бернс Р. Развитие «Я»-концепции и воспитание. – М., 1986.
2. Зязюн Л.І. Саморозвиток особистості в освітній системі Франції: Монографія/ Л.І. Зязюн. – Київ, Миколаїв: вид-во МДГУ 50г50.. Петра Могили, 2006. – 388с.
3. Князева, М. Ключ к самосозиданию / М. Князева. – Москва : Молодая 50г50гово, 1990. – 256 с.
4. Меренков О.В. Система педагогічної роботи щодо залучення дітей до культури самоорганізації [Текст] / А.В. Меренков, В. С. Глушкова / / Завуч.-2004 .- № 6.-С.117-120.
5. Морсанова В.И. Индивидуальный стиль саморегуляции. – М.: Наука, 1998.
6. Столин В.В. Самоосознание личности. – М. МГУ, 1983. – 284 с.

Самостійна робота: знайти методиками по визначенню вмінь здійснювати самоуправління та самоорганізацію; користуючись обраними методиками з'ясувати у себе наявність відповідних умінь; проаналізувати результати.

Тема 9. Рефлексія та самооцінка самоосвітньої діяльності

Мета заняття: показати студентам значення рефлексії та самооцінки у процесі самоосвітньої діяльності.

Форма заняття: семінар-бесіда (2 год.).

Основні питання:

1. Різні підходи до визначення сутності понять «рефлексія» та «самооцінка».

2. Значення рефлексії та самооцінки для здійснення самоосвітньої діяльності.
3. Шляхи формування умінь здійснювати рефлексію та самооцінку у студентів.

Рекомендована література:

1. Бернс Р. Развитие «Я»-концепции и воспитание /Пер. С 51г51го. – М.: «Прогресс», 1986.
2. Кагальняк А. И. Формирование 51г51говора51 профессионально 51г51говор качеств 51г51говор учителя / А. И. Кагальняк, К. Е. Ящишин // Вопросы 51г51говора. – 1989. – № 5. – С. 45-51.
3. Кондрашова Л.В. Формування професійного «Я» майбутніх педагогів засобами особистісно-зорієнтованого навчання в практиці вищої школи/ Л.В.Кондрашова// Педагогіка вищої та середньої школи. – Кривий Ріг, 2000. – Вип. 2. – С. 3-13.
4. Лосева Н.М. Саморозвиток викладача вищої школи: Навчальний посібник. – Д.: ДонНУ, 2003. – 336 с.
5. Малихін О.В. Самоконтроль – важлива складова успішності самостійної роботи студента // Теорія і практика педагогічного процесу: Збірник наукових праць // Проблеми сучасного мистецтва і культури. – Харків: Книжн. Видави. «Каравела», 2000. – С. 73-78.

Самостійна робота: знайти методики на визначення рефлексивних умінь та самооцінки; користуючись обраними методиками з'ясувати у себе наявність відповідних умінь; проаналізувати результати.

Тема 10. Взаємозв'язок навчання і самоосвітньої діяльності в професійному становленні студентів

Мета заняття: продемонструвати студентам, що процеси навчання і самоосвітньої діяльності тісно взаємопов'язані та покращують ефективність один одного.

Форма заняття: лекція – евристична бесіда (2 год.).

Основні питання:

1. Порівняння навчальної та самоосвітньої діяльності.
2. Вплив навчальної діяльності на формування самоосвітніх умінь і навичок.
3. Вплив самоосвітньої діяльності на підвищення якості навчання.

Рекомендована література:

1. Башкиров М.В. Самообразование студентов в системе учебно-воспитательной работы в педагогическом вузе/ В.М.Башкиров// Система учебно-воспитательной работы в педагогическом вузе как условие совершенствования качества 52г52говора52 специалистов. – Саратов, 1972. – С.132-136.
2. Буряк В.К. Умови та засоби самоосвіти студентів/ В.К.Буряк// Вища школа. – 2002. - № 6. – С.18-29.
3. Громцева А.К.Формирование у школьников готовности к самообразованию: Учебное пособие по спецкурсу для студ.пед. ин-тов/ А.К.Громцева. – М.: Просвещение, 1983. – 144с.
4. Калугин Ю.Е. Связующие элементы образования и самоосвіти: учебное пособие/ Ю.Е.Калугин. – Челябинск: Изд-во ЮурГУ, 1998. – 104с.
5. Пидкасистый П. И. Педагогика: учебное пособие для студентов педагогических вузов и педагогических колледжей / П. И. Пидкасистый. – М. : Педагогическое общество России, 1998. – 640 с.
6. Руководство самообразованием школьников: Из опыта работы/ Под 52г52г. Б.Ф.Райского, М.Н.Скаткина. – М.: Просвещение, 1983. – 143с.
7. Сериков Г.Н. Обучение как условие 52г52говора52 орг к профессиональной деятельности / Г.Н.Сериков. – Иркутск: Изд. Иркутского ун-та, 1985. – 36 с.

Самостійна робота: підготувати науковий проект професійної спрямованості.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ:

1. Поняття самоосвіти у філософії, соціології, психології, педагогіці.
Самоосвіта як педагогічна категорія.

2. Навчальний і самоосвітній процес: спільність і відмінність.
3. Специфіка самоосвітньої діяльності студентів.
4. Специфіка самоосвітньої діяльності вчителя.
5. Структура самоосвітньої діяльності. Характеристика основних компонентів.
6. Характеристика функцій самоосвітньої діяльності.
7. Класифікація методів самоосвітньої діяльності.
8. Сучасні засоби і форми організації самоосвітньої діяльності студентів.
9. Поняття готовності до самоосвітньої діяльності студентів, її структура та показники.
10. Мотиви самоосвіти студента та вчителя, їх класифікація та рівні.
11. Уміння самоосвітньої діяльності, рівні їх розвитку.
12. Рефлексія самоосвітньої діяльності.
13. Самоосвітня діяльність як засіб професійного становлення та розвитку особистості.
14. Значення самоуправління, самоорганізації для здійснення самоосвітньої діяльності.
15. Значення рефлексії та самооцінки для здійснення самоосвітньої діяльності.
16. Взаємовплив навчальної і самоосвітньої діяльності в процесі професійного становлення особистості майбутнього вчителя.

2.3. Приклади навчальних завдань для спецкурсу «Основи реалізації самоосвітньої діяльності як фактору професійного становлення особистості».

Приклади завдань для мотивації самоосвітньої діяльності

Завдання №1: Прочитайте текст і проаналізуйте чим особлива професія вчителя? Чому може навчити учнів на своїх уроках вчитель математики? Якими вміннями та знаннями повинен володіти для цього сам вчитель математики? Яким чином він їх може отримати?

Професія учителя є унікальною у своєму роді. Як відомо, практично у всі часи існування людства була потреба в педагогах. Сьогодні ця професія затребувана, мабуть, як ніколи раніше. Це раніше учителя асоціювалися виключно з школою. У наше століття ситуація в корені змінилася. Викладачів стає все більше, і вони потрібні в найрізноманітніших сферах нашого життя, саме в цьому полягає одна з особливостей професії учителя. Окрім шкіл і інститутів учителі передають нам знання і свій безцінний досвід на курсах іноземних мов, на всіляких майстер – класах по бізнесу, а також у сфері фізкультури і спорту.

Багато років тому учителями автоматично ставали ті, хто старший, вважалося, що саме вік визначає можливість навчання і передачі досвіду. Порівняно недавно, усього лише в XVII – XIX повіках, робота учителем стала виділятися в окрему самостійну сферу. Саме тоді вона стала особливо поширеною як в Європі, так і у всьому світі.

З часом професія стала більше диференційованою, з'явилася вузька спрямованість, спеціалізація. Так, наприклад, в старших класах кожен предмет ведеться окремим викладачем, що дозволяє учителеві якісно готуватися до уроків і максимально розкривати матеріал в освітньому процесі. Наприклад, учитель російської мови і літератури повинен не просто пояснити важливість деяких правил і навчити грамотно виражати свої думки як усно, так і письмово, але і спонукати учня побачити красу мови і усвідомити необхідність його правильного застосування в повсякденному житті. На уроках літератури педагогові потрібно буде не лише подати твори за шкільною програмою, але і сформулювати про них власну думку, поміркувати над вчинками героїв і так далі. А для того, щоб досягти цих цілей, тільки отриманих в університеті знань недостатньо.

Завдання №2: Дайте відповідь на наступні запитання, які допоможуть Вам зрозуміти передумови, професійну значущість самоосвітньої діяльності сучасного вчителя математики.

1. Які якості особистості повинен мати вчитель математики в сучасній школі?
2. У чому суть професійної самоосвіти вчителя?
3. Чи займаєтесь Ви займаєтесь самоосвітою? Як часто?
4. Яким формам організації самоосвітньої діяльності Ви віддаєте перевагу?
5. Чи проводите Ви самоаналіз, самооцінку власної самоосвітньої діяльності?
6. Чи читаєте Ви педагогічну літературу з метою ознайомлення з новими ідеями в навчанні і вихованні, пошуку методичних ідей, що підтверджують власні спостереження, особистий досвід?
7. Які труднощі зустрічаються в процесі професійно-педагогічної самоосвіти?
8. Що може змінитися у Вашій діяльності як майбутнього вчителя, у Вашому професійному зростанні в результаті самоосвіти?
9. Чи чекаєте Ви особистого задоволення від процесу і результату самоосвіти?

Приклади завдань на засвоєння сутності сомоосвітньої діяльності

Завдання №1: Прочитайте висловлювання вчених про самоосвітню діяльність. Чи можна стверджувати, що всі автори визначають це поняття однозначно? Відповідь обґрунтуйте. Виділіть спільне та відмінне в цих означеннях. В чому на вашу думку їх недолік? Спробуйте на основі даних означень дати своє.

Автор	Визначення
В. Корвяков	Розглядає самоосвітню діяльність як мету і спосіб добування знань суб'єктом, що забезпечують його активність. Вона спрямовану на досягнення особистісно і суспільно значимих цілей, задоволення пізнавальних інтересів, загальнокультурних і професійних запитів, якісна зміна особистості (базові і спеціальні уміння самоосвітньої діяльності, мотивація і самооцінка) в процесі самостійного отримання суб'єктивно і об'єктивно нових знань

А. Галустов	Вважає самоосвітню діяльність формою існування компетентності і освіченості в цілому, які призводять до особистісної самоосвітньої діяльності, яка визначає знаходження людиною свого місця в житті.
Г. Зборовский	Самоосвітня діяльність передбачає удосконалення особистості майбутнього педагога, як в професійному, так і в загальнокультурному розвитку. Метою її він вважає «компенсацію недоліків базової освіти педагогів, адаптацію до нових знань, до професійної культури, розвиток творчого потенціалу».
Н. Мінаєва і Л. Соколова	Сутність самоосвітньої діяльності бачать в послідовному зборі, переробці і інтерпретації професійно значимої інформації з метою особистісного розвитку. На їх думку, цей вид діяльності не виникає до тих пір, поки у студентів не з'явиться потреба і мета в оволодінні якою-небудь операцією, умінням, і реалізується вона в ситуаціях проектування студентом особистісного саморозвитку

Завдання №2: Проаналізуйте літературні джерела по темі і заповніть таблицю:

Характеристики	Навчальна діяльність	Самоосвітня діяльність
Мета		
Зміст		
Суб'єкти		
Характер відносин суб'єктів		
Результати		
Контроль		

Приклади завдань на аналіз самоосвітньої діяльності

Завдання №1: Яким способом ти плануєш досягти запланованого результату самоосвітньої діяльності? Чи є інші способи досягнення цього ж результату, порівняй ці способи між собою.

Завдання № 2: Визнач мету своєї самоосвітньої діяльності, вибери спосіб дії, що відповідає цій меті, зміни мету і подивися, як зміниться спосіб.

Завдання № 3: Визнач етапи своєї самоосвітньої діяльності: постановку мети, вибір способів дії, виконання дій самоконтролю і самооцінки, виконай сам послідовно ці етапи на матеріалі конкретної роботи (дисципліни), запиши у вигляді схеми послідовність етапів своєї роботи.

Завдання № 4: Сплануй свою самоосвітню діяльність: визнач, що є її більше далеким завданням, що – ближчим, які дії потрібні для вирішення цих завдань, назви першу, другу, третю дію; виріши, скільки часу знадобиться для кожного етапу роботи, який етап для тебе суб'єктивно важчий, який легше, які дії у тебе краще відпрацьовані, які гірше.

Приклади завдань, направлених на розвиток організаційних здібностей, здібностей до планування та самоуправління

Завдання №1: Чи плануєте ви свій робочий день, тиждень? Чи все встигаєте, що запланували? Зробіть список тих факторів (об'єктивних та суб'єктивних), що вам заважають виконати намічене.

Список зачитується і обговорюються шляхи подолання труднощів.

Завдання №2: Уявіть себе в ролі класного керівника та вчителя математики. Сплануйте день математики у Вашому класі.

Завдання №3: В науковій, науково-популярній літературі, в мережі Інтернет існує безліч методик по розвитку самоуправлінських здібностей. Знайдіть декілька з них. Оберіть ту, яка на вашу думку підходить вам найбільше. Обгрунтуйте свій вибір.

Завдання №4: Перевірте чи обрана вами методика дійсно для вас підходить, спробуйте застосувати цю методику протягом тижня, місяця на собі. Які ви прогнозуєте результати?

Через зазначений час необхідно звірити отримані результати з припущенням. Зробити самоаналіз.

2.4 Навчальний тренінг «Основи теорії прийняття управлінських рішень» для викладачів і кураторів академічних груп

Мета тренінгу: озброїти викладачів і кураторів академічних груп теоретичними знаннями та практичними навиками прийняття управлінських рішень.

Тривалість: 2 год.

1. Питання для обговорення:

1. Поняття і моделі прийняття рішень.
2. Процес прийняття рішень.
3. Методи творчого пошуку альтернативних варіантів.
Класифікація методів обґрунтування управлінських рішень.
2. Інструменти обґрунтування управлінських рішень.
3. Кількісні та якісні методи прогнозування.
4. Обґрунтування рішень в умовах невизначеності.
5. Переваги й недоліки використання кількісних методів.

2. Афоризми

Виберіть афоризм, в якому найповніше розкрито сутність цієї теми.

«Основне завдання — уміти вибирати головне!»

В.М. Хочинський

«Є особливо ефективний метод отримання інформації, який не використовують більшість менеджерів: потрібно піти туди, де працюють, і подивитися, що там відбувається».

Е. Гроув

- «1. Кожен може прийняти рішення, маючи достатню інформацію.
2. Хороший керівник може прийняти рішення, маючи у своєму розпорядженні недостатньо інформації.
3. Ідеальний керівник здатен прийняти рішення. Остаточо нічого не знаючи».

Закон інформації Спенсера

«Цифрове обладнання дає змогу дезінформувати з недосяжною раніше точністю».

Закон Крамера

«Ми потопемо в інформації та задихаємося у зв'язку з браком знань».

Дж. Нейзбіт

«Прийняття рішень — це ремесло менеджера».

П. Друкер

«Якщо немає потреби приймати рішення, то не варто його приймати».

Л. Фокленд

«Ти ніколи не розв'яжеш проблему, якщо думатимеш так само, як ті люди, котрі її створили».

А. Ейнштейн

«Набагато легше запропонувати рішення, якщо проблема вам не відома».

Правило Кібіцера

«Ніколи не дозволяй, щоб факти були перешкодою для обдуманого помилкового рішення».

Перший законотворчий закон Маршалла

«Є правила вибору рішень, але немає правил вибору цих правил».

Принцип недостатності правил

«Постановка пріоритетів не є великою проблемою. Важче вирішити, чого не варто робити».

П.Друкер

«Більшість проблем або не можна розв'язати, або вони мають декілька варіантів вирішення. Тільки деякі проблеми мають лише один спосіб розв'язання».

Е. Берк

«Кожна проблема має два аспекти, і ти маєш їх вибрати, якщо для тебе велику роль відіграє популярність».

Політичний принцип Мебіуса

«Легкі питання вирішуються швидко, важливі ніколи не вирішуються».

Закон Грехема

«1. Ніколи не давайте завдання, процес виконання якого вам невідомий.

2. Давайте задачі, розв'язання яких знаєте тільки ви».

Правила Берка

3. Терміни і поняття

До кожного з перелічених визначень доберіть відповідний термін або поняття:

- а) вибір, зроблений тільки на основі відчуття того, що він правильний;
- б) виникають у ситуаціях, які в певній мірі нові, внутрішньо не структуровані або пов'язані з невідомим фактором;
- в) прогноз, який ґрунтується на результатах опитування клієнтів організації;
- г) результат реалізації певної послідовності кроків або дій, подібних до тих, що засновуються при вирішенні математичного рівняння;
- д) вибір альтернативи та, за своєю сутністю, відповідь на низку питань;

е) те, що досліджується за допомогою збільшеного або зменшеного опису об'єкта або системи;

є) рішення, яке обґрунтовується за допомогою об'єктивного аналітичного процесу та не залежить від минулого досвіду;

ж) процедура, що дає змогу групі експертів досягти згоди;

з) процес створення моделі та її експериментальне застосування з метою визначення змін реальної ситуації;

и) етап, на якому встановлюються й оцінюються наслідки рішення або зіставлення фактичних результатів з тими, які керівник збирався отримати;

і) вибір, зумовлений знаннями або набутим досвідом;

ї) дані, що стосуються тільки конкретної проблеми, людини, мети та періоду часу;

й) уявлення про об'єкт, системи або ідеї в певній формі, яка відрізняється від самої цілісності;

к) метод, в якому використовується як накопичений у минулому досвід, так і поточні придбання стосовно майбутнього з метою його визначення;

л) вибір, який має зробити керівник, аби виконати обов'язки, покладені на нього відповідно до посади;

м) спроба спрогнозувати те, що відбудеться у подібних ситуаціях, шляхом дослідження статистичної залежності між фактором, який розглядається, й іншими змінними;

н) результат реалізації певної послідовності кроків або дій, подібних до тих, що застосовуються під час вирішення математичного рівняння.

1. Рішення.

2. Організаційне рішення.

3. Запрограмовані рішення.

4. Інтуїтивне рішення.

5. Рішення, що ґрунтується на міркуваннях.

6. Раціональне рішення.

7. Ревалентна інформація.

8. Зворотний зв'язок.
9. Модель.
10. Незапрограмовані рішення.
11. Фізична модель.
12. Прогнозування.
13. Каузальне моделювання.
14. Імітація.
15. Модель очікування споживача.
16. Метод експертних оцінок.
17. Математична модель.

4. Тестування

Виберіть правильний варіант відповіді.

1. В якій послідовності розташовуються етапи процесу прийняття рішення:
 - 1) діагноз проблеми, виявлення альтернатив, формулювання обмежень та критеріїв для прийняття рішень, оцінювання альтернатив, зворотний зв'язок, кінцевий вибір;
 - 2) діагноз проблеми, формулювання обмежень і критеріїв з метою прийняття рішень, оцінювання та виявлення альтернатив, кінцевий вибір, зворотний зв'язок;
 - 3) діагноз проблеми, формулювання обмежень і критеріїв для прийняття рішень, виявлення альтернатив, зворотний зв'язок, оцінювання альтернатив, кінцевий вибір;
 - 4) виявлення альтернатив, формулювання обмежень та критеріїв з метою прийняття рішень, діагноз проблеми, оцінювання альтернатив, кінцевий вибір, зворотний зв'язок?
2. У чому полягає сутність поняття «фізична модель»:
 - 1) символічна модель;
 - 2) досліджуваний об'єкт, який поводить себе як реальний об'єкт, але насправді таким не є;

3) те, що досліджується за допомогою збільшеного або зменшеного опису об'єкта або системи;

4) відповіді 1), 2) і 3) неправильні?

3. Організаційне рішення — це:

1) вибір, який має зробити керівник, щоб виконати обов'язки;

2) вибір, що робить керівник;

3) вибір, зроблений тільки на основі відчуття керівника;

4) послідовність кроків або дій, у результаті яких керівник приймає рішення, відповідно до посади.

4. Яке рішення є результатом реалізації певної послідовності кроків або дій, подібних до тих, що застосовуються у процесі вирішення математичного рівняння:

1) рішення, що ґрунтується на міркуваннях;

2) інтуїтивне;

3) запрограмоване;

4) організаційне?

5. Який із методів найтипівіший для кількісного прогнозування:

1) причинно-наслідкове моделювання;

2) соціальне прогнозування;

3) економічні прогнози;

4) прогнози розвитку конкуренції?

6. У чому полягає сутність методу експертних оцінок:

1) прогноз групи експертів, що ґрунтується на результатах опитування клієнтів організації;

2) метод прогнозування, сутність якого полягає в досягненні згоди між експертами в 63г63говора63 о сферах;

3) процедура, що дає змогу групі експертів досягати згоди;

4) відповіді 2), 3) правильні?

7. Яка роль керівника не належить до тих чотирьох, які виокремив Мінцберг:

1) спеціаліст роботи з персоналом;

- 2) спеціаліст з виправлення порушень у роботі;
- 3) розподільювач ресурсів;
- 4) підприємець?

8. У чому полягає сутність терміна «рішення»:

- 1) вибір альтернативи;
- 2) вибір напряму дій;
- 3) вибір, заснований на емпіричному досвіді;
- 4) вибір зроблений навмання?

9. Проблема — це:

- 1) ситуація, коли поставлені цілі є недосяжними;
- 2) ситуація, яку неможливо передбачити;
- 3) ситуація, що виникає у зв'язку з існуванням зовнішнього середовища;
- 4) ситуація, яка виникає за неефективного менеджменту.

5. Твердження

Визначте, правильні чи неправильні твердження.

1. Рішення — це вибір альтернативи:

- а) так;
- б) ні.

2. Інтуїтивне рішення — вибір, зумовлений знаннями або набутим досвідом:

- а) так;
- б) ні.

3. Етапами раціонального вирішення проблеми є: її діагноз, виявлення альтернатив, кінцевий вибір:

- а) так;
- б) ні.

4. До рішень, що приймаються за умов ризику, належать такі, результати яких не визначені, але ймовірність кожного результату відома:

- а) так;
- б) ні.

5. Багато факторів, що ускладнюють міжособистісні та організаційні комунікації, не впливають на прийняття рішення:

а) так;

б) ні.

6. Модель — це уявлення про об'єкт, системи або ідеї в певній формі, що відрізняється від самої цілісності:

а) так;

б) ні.

7. Найпоширенішими типами моделей, що можуть допомогти у прийнятті рішень, вважаються: модель управління запасами та модель лінійного програмування:

а) так;

б) ні.

8. До методів прийняття рішень належать теорія ігор та імітація:

а) так;

б) ні.

9. Прогнозування — популярний метод науки управління, що використовується з метою вибору найліпшого напряму дій з наявних варіантів:

а) так;

б) ні.

10. Типові методи кількісного прогнозування — це аналіз часових рядів і каузальне (причинно-наслідкове) моделювання:

а) так;

б) ні.

6. Ситуаційні задачі

1. Ознайомтеся з наступним текстом.

Щоб опанувати мистецтво управління самоосвітньою діяльністю студентів, пропонуємо ознайомитися з наступним алгоритмом:

1. Постановка управлінської проблеми.

2. Розв'язання проблеми (процес знаходження зв'язку між існуючим станом системи і бажаним, що визначається метою управління).

3. Прийняття рішення (система дій, вибір оптимального варіанта).

Зупинимось на кожному кроці детально.

Під проблемою в управлінській діяльності розуміється протиріччя між метою і засобами, між результатами, яких хочемо досягти, і можливостями їх досягнення. Постановка проблеми має такі етапи:

а) аналіз ситуації;

б) формулювання проблеми;

в) визначення головного й другорядного в проблемі, знаходження змістових і часових зв'язків.

Виділення цих елементів допоможе управлінцю упорядкувати весь розв'язуваний комплекс завдань, їх організаційне забезпечення, певне коло оперативних і перспективних проблем.

Друга частина алгоритму – розв'язання управлінської проблеми – починається з моменту постановки, бо вже на цьому етапі викладач міркує над тим, як реалізувати завдання. Розв'язання управлінської проблеми – досить складний вид діяльності, оскільки потребує актуалізації теоретичних знань про уміння відбору й аналізу найбільш важливих факторів, що становлять проблему, їх групування розвитку бачення шляхів її реалізації, сприяє науковому обґрунтуванню прийнятих рішень. Можна використати всі відомі методи (аналіз конкретних ситуацій, розв'язання педагогічних і управлінських завдань, ігрове моделювання, ділові ігри, спостереження та аналіз педагогічних явищ і видів управлінської діяльності за спеціально складеною програмою) і легко знайти розв'язання проблем на основі аналогії із раніше розв'язуваними.

Третя підсистема алгоритму – прийняття рішень. Перед прийняттям рішення треба проаналізувати кілька варіантів дій з метою знаходження найоптимальнішого.

Завдання: проаналізуйте наведений матеріал та користуючись ним розв'яжіть проблему – залучити студентів другого курсу до участі в науково-дослідній роботі кафедри.

2. У практиці менеджменту відомі два головні способи керівництва людьми: шляхом прямого використання влади або відмови від неї.

Завдання:

1. Який зі способів управління ви вважаєте доцільним: наказувати або радитися зі студентами, як ефективніше вирішити ту або іншу проблему? Вибір обґрунтуйте.

2. У чому вбачаєте переваги неформального управління, порівняно з директивним?

Запитання та завдання для самоконтролю:

1. Розкрийте сутність і характерні особливості прийняття управлінських рішень.
2. Як класифікуються управлінські рішення?
3. Визначте сутність методів обґрунтування управлінських рішень.
4. Поясніть, яким чином розробляються управлінські рішення в ситуаціях визначеності та невизначеності ривку.
5. Охарактеризуйте відомі вам моделі теорії прийняття рішень.

Теми для самостійного опрацювання та створення творчих проєктів:

1. Управлінські рішення: сутність, види та місце у процесі менеджменту.
2. Проблеми прийняття компромісних рішень.
3. Хоторнський експеримент: сутність, етапи, висновки.
4. Сутність і значення основних методів обґрунтування управлінських рішень.
5. Практичне застосування методів обґрунтування управлінських рішень.
6. Характеристика проблем прийняття раціональних управлінських рішень в організації.

ДОДАТКИ

Додаток А.

АНКЕТА

щодо визначення ставлення майбутніх вчителів математики до обраної професії

Дорогий друже! Просимо тебе відповісти на питання. Намагайся відповідати щиро і правдиво. Над запитаннями довго не роздумуй.

1. Мета вступу до педагогічного університету:

- 1) Ви хочете стати вчителем і працювати в школі;
- 2) Ви хочете пов'язати свою долю з педагогікою (займатися науковою діяльністю);
- 3) Ви плануєте працювати в іншій сфері, і знання, які Ви зараз отримувате вам в

цьому допоможуть.

2. Чи подобається Вам обрана професія?

- 1) так;
- 2) ні;
- 3) не визначився.

3. Наскільки добре Ви знаєте, у чому полягає Ваша майбутня професія?

- 1) добре усвідомлюю з чим буду мати справу;
- 2) не до кінця знайомий з цією професією;
- 3) не маю жодного уявлення у чому полягає майбутня професія.

4. Наскільки добре Ви знаєте, чи відповідають Ваші здібності виконанню роботи за фахом?

- 1) володію всіма необхідними здібностями;
- 2) маю певні здібності, але їх недостатньо;

3) не володію такими здібностями

5. Чи багато часу Ви приділяєте підготовці до професійної діяльності?

- 1) так, я багато працюю над собою;
- 2) час від часу звертаю на це увагу;
- 3) не приділяю взагалі.

АНКЕТА

щодо визначення ставлення майбутніх вчителів математики до самоосвіти

Дорогий друже! Просимо тебе відповісти на питання. Намагайся відповідати щиро і правдиво. Над запитаннями довго не роздумуй.

1. Чи знаєте Ви, що таке самоосвіта?

2. Чи читали Ви про принципи, методи самоосвіти, самовиховання та саморозвитку?

3. Які основні рушійні сили самоосвіти?

4. Чи займаєтесь Ви самоосвітою?
5. Коли Ви почали займатися самоосвітою?
6. Скільки часу на тиждень Ви витрачаєте на самоосвіту?
7. Чи плануєте Ви свою роботу на день, тиждень, місяць для досягнення певної мети?
8. Що заважає Вам займатися самоосвітою?
9. Чи плануєте Ви регулярно займатися самоосвітою?
10. Які якості необхідні студенту, щоб стати висококваліфікованим спеціалістом, особистістю з широким світоглядом?
11. Чи необхідно займатися самоосвітою для досягнення певного професійного рівня в обраній Вами професії?
12. Як можна поліпшити роботу зі студентами у ВНЗ в їх підготовці до систематичної самоосвіти?

Додаток Б

ТЕСТ

на виявлення здібностей до самоуправління

(методика М.М. Пейсахова)

Інструкція до тесту: запропонований тест дає можливість дізнатися про здібності володіти собою в різних ситуаціях. У анкеті наведені дві групи тверджень:

1. Твердження, що вимагають звернення до досвіду. Якщо ви дійсно часто оцінюєте свої дії і вчинки, намагаєтесь знайти відповідь на поставлене питання, то сміливо відповідайте «так», а якщо ви це робите рідко, то відповідайте «ні».

2. Твердження, що характеризують ваші стосунки до загальноприйнятої думки. Якщо ви згодні з думкою, то відповідайте «так», а якщо не згодні, то відповідайте «ні». Відповідь «так» позначена «+», відповідь «ні» – знаком «-».

Тестовий матеріал (питання):

1. У мене часто виникає потреба зупинитися, обернутися, обдумати положення, яке утворилося.
2. Я чітко представляю свої життєві перспективи.
3. Вважаю, що не слід ставити нові цілі, поки не досяг наміченої.
4. Зазвичай добре уявляю, що треба зробити, щоб досягти задуманого.
5. Перш ніж зробити остаточний крок, я зважую всі «за і проти».
6. Мені відразу впадає у вічі спільне в різних, здавалося б несхожих людях.
7. Завжди усвідомлюю те, що зі мною відбувається.
8. Не можу заспокоїтися, поки не з'ясую причин своєї невдачі.
9. У мене бракує терпіння довго розбиратися в тому, що не вирішується відразу

10. Коли я будую прогнози, часто розраховую на щасливий випадок.
11. У мене рідко з'являється можливість обдумати головні цілі свого життя.
12. Відсутність продуманих планів не заважає мені домагатися добрих результатів.
13. Я довго коливаюся перед виконанням вже прийнятого рішення.
14. Часто важко сказати, чи того я досяг, чого хотів.
15. Мені суперечить неослабний самоконтроль.
16. Насилу відключаюся від турбот і хвилювань минулого дня.
17. Швидко орієнтуюся в умовах.
18. Мені вдається краще за багатьох передбачати результат заплутаних ситуацій.
19. У будь-якій справі із самого початку чітко представляю майбутній результат.
20. У своїх словах і вчинках наслідую прислів'я: «сім разів відміряй, один – відріж».
21. Прийняте мною рішення завжди виконую.
22. Постійно намагаюся знайти відповідь на питання «що таке добре і що таке погано».
23. Звичка перевіряти самого себе стала моєю другою натурою.
24. Непередбачені перешкоди не заважають мені довести справу до кінця.
25. Як правило, мені буває важко виділити основне в тих обставинах, що склалися.
26. Зі мною відбувалися прикрі неприємності через те, що у своїх справах не люблю заглядати далеко уперед.
27. Люди, які завжди чітко знають, чого вони хочуть, представляються мені занадто раціональними.
28. Удача супроводить тому, хто не планує заздалегідь, а покладається на природний хід подій.
29. На вибір моїх рішень впливають не поставлені цілі, а настрої в даний момент.
30. Мені бракує почуття міри в стосунках з близькими.
31. Мені часто здається, що цілу годину або два зникли невідомо куди.
32. Той, хто вважає необхідним виправляти усі допущені промахи, не помічає, як здійснює нові.
33. Практика показує, що я вірно визначаю свої можливості у будь-якій діяльності.
34. Я передбачлива людина.
35. Умію відмовитися від всього, що відволікає мене від мети.
36. Я б частіше досягав мети, якби більше часу витрачав на вибір засобів.
37. Приймавши певне рішення, відразу приступаю до його здійснення.
38. Приділяю багато часу тому, щоб зрозуміти, з яких позицій потрібно оцінювати свої дії.
39. Мені необхідно порівнювати себе зі своїм ідеалом.

40. Коли у мене буває поганий настрій, я можу точно визначити, чим він викликаний.
41. У незнайомих ситуаціях розгублююся частіше, ніж інші.
42. Життя показує, що мої прогнози рідко збуваються
43. . Дотримання одного разу поставленої мети дуже збіднює життя.
44. Вважаю, що плануй, не плануй, а обставини завжди сильніші.
45. Не тривалий роздум, а випадок допомагає мені прийняти рішення.
46. Що узяти за точку відліку при оцінюванні себе – це для мене нерозв'язне завдання.
47. Зазвичай мало стежу за своєю мовою.
48. Коли у мене псуються стосунки, почуваю себе безсилим змінити що-небудь.
49. Коли треба розібратися в складній обстановці, відчуваю прилив енергії і сил.
50. У мене увійшло до звички подумки «програвати» важливу майбутню зустріч.
51. Беруся тільки за те, що зможу довести до кінця.
52. У мене є плани, розраховані на все життя.
53. У своїх діях я успішно поєдную ризик з обачністю.
54. У мене завжди є точні орієнтири, по яких я оцінюю свою працю.
55. Уважно стежу за тим, чи розуміють мене під час суперечок.
56. Я готовий знову і знову займатися вдосконаленням вже закінченої роботи.
57. Скільки не аналізую свої життєві труднощі, не можу досягти повної ясності.
58. Мені не вдається передбачати хід подій.
59. Знання мети своїх дій часто пригноблює людину, стає непосильною ношею.
60. Життя мені здається одноманітним, якщо все йде за планом, без всяких несподіванок.
61. Мене пригноблює необхідність приймати термінові рішення.
62. Тільки на кінець роботи у мене складається уявлення про те, за якими ознаками її оцінювати.
63. Розуміння своїх вчинків зазвичай приходиться після того, як я їх вчиню.
64. Деякі свої звички я охоче б змінив, якби знав, як це зробити.
65. Що я хочу і що повинен робити – ось предмет моїх постійних роздумів.
66. Легко виходжу із скрутних ситуацій, оскільки заздалегідь знаю яких вчинків можна чекати від людей.
67. Желания группы для меня важнее, чем собственные.
68. Пока не сложился в голове конкретный план, не начинаю серьезного 71г71говора.
69. Я завжди враховую наслідки рішень, що приймаються мною.
70. Мені не дають спокою думки про те, якими в ідеалі мають бути мої стосунки з оточенням.
71. У будь-якій життєвій ситуації безпомилково відрізняю фальш від справжнього.

72. Легко поправити справу, якщо точно бачиш причини своїх помилок.
73. Досить часто по ходу справи я виявляю, що душа до нього не лежить.
74. Життя таке складне, що вважаю марною тратою часу заздалегідь передбачати хід подій.
75. Завзятість в досягненні мети заважає повному сприйняттю життя.
76. Мої задуми часто не здійснюються через те, що я щось недогледів, недообліковував у своїх планах.
77. Мені зазвичай не вдається знайти вірне рішення через велику кількість можливих варіантів.
78. Останнім часом ловлю себе на тому, що надаю велике значення дрібницям.
79. У сварках не помічаю як «виходжу з себе».
80. Зробивши справу, вважаю за краще не виправляти навіть явні прорахунки.

Ключ до методики Пейсахова.

У додаток до методики створені бланки для відповідей, куди випробовуваний заносить знаки згоди («+») і незгоди («-») з твердженнями. Ці бланки по структурі розташування пунктів відповідають ключу, розробленому для зручності обробки даних кожного респондента.

Згідно ключу уся сукупність пунктів методики ділиться на дві частини: позитивну (верхня частина бланка) і негативну (нижня частина бланка). У позитивній частині ключа за кожен відповідь «+» до загального результату по ланці, а також до сумарного результату по тесту додається 1 бал. У негативній частині бал додається за кожен відповідь «-».

У ключі пункти розташовані так, що зручно підраховувати по горизонталі результат по кожній ланці, а потім загальний результат по тесту.

До тесту додається локальна оцінна шкала, що дозволяє кількісні результати перевести в якісні.

Обробка результатів: Підрахувати кількість відповідей «так і ні» в першому рядку (див. контрольну картку), знайти суму; потім – кількість відповідей «так і ні» в другому рядку, знайти суму і т. д.

Зразок контрольної картки:

Так (+)		Ні (+)		Результат, бали	Назва етапів самоуправління	Оцінка рівня самоуправління за шкалою	
1	17	33	9				25
2	18	34	10	26	42	Z2=	Прогнозування
3	19	35	11	27	43	Z3=	Целеполагание

4	20	36	12	28	44	Z4=	Планування	
5	21	37	13	29	45	Z5=	Критерій оцінки якості	
6	22	38	14	30	46	Z6=	Ухвалення рішення	
7	23	39	15	31	47	Z7=	Самоконтроль	
8	24	40	16	32	48	Z8=	Корекція	
						Загальна сума	Загальна здатність до самоуправління	

Показники	Рівні здатності до самоуправління		
	Низький	Середній	Високий
Чоловіки Σ .	0 – 22	23 – 31	32 – 41
Жінки Σ	0 – 21	22 – 30	31 – 40

Визначити загальну здатність до самоуправління: $\Sigma 73г.= \Sigma 1 + \Sigma 2 + \Sigma 3 + \dots \Sigma 8$.

Потім $\Sigma_{заг}$. Порівняти з психодіагностичною шкалою, враховуючи свою стать.

При цьому усі можливі результати діляться по п'яти градаціях: низький, нижче середнього, середній, вище за середній, високий; для кожного з цих рівнів позначені граничні значення.

Психодіагностична шкала.

	Низький	середній	високий
Ланки	0 -3	4 – 7	8 -10
Загальна	0 -36	37 -50	51 -80

Додаток В

Методики для викладачів вишів

Експрес-діагностика організаторських здібностей

Призначення. Пропонована методика дає можливість глибше розібратись у структурі організаторських здібностей і водночас виявити рівень володіння ними.

Інструкція. Перед Вами 20 питань, які потребують однозначної відповіді “так” чи “ні”. У бланку відповідей поряд з номером слід проставити номер Вашої відповіді.

Опитувальник

1. Вам часто вдається схилити своїх друзів або колег до своєї точки зору?
2. Ви часто потрапляєте в такі ситуації, коли Вам складно вирішити, як вчинити?
3. Чи приносить Вам задоволення громадська робота?
4. Ви зазвичай легко відступаєте від своїх планів і намірів?

5. Ви любите вигадувати або організовувати з оточуючими ігри, змагання, розваги?
6. Ви часто відкладаєте на завтра те, що можна зробити сьогодні?
7. Ви зазвичай прагнете до того, щоб оточуючі чинили згідно з Вашими думками чи порадами?
8. Чи вірно те, що у вас рідко виникають конфлікти з друзями, якщо вони порушують свої обіцянки?
9. Ви часто у своєму оточенні перебираєте на себе ініціативу в прийнятті рішення?
10. Чи вірно те, що нові обставини спершу можуть вибити Вас зі звичної колії?
11. У Вас зазвичай виникає почуття досади, коли щось із замисленого не виходить?
12. Вас дратує те, що доводиться виступати в ролі посередника або порадника?
13. Ви зазвичай активні на зборах?
14. Чи вірно те, що ви намагаєтесь уникати ситуацій, у яких треба доводити свою правоту?
15. Вас дратують доручення й прохання?
16. Чи вірно те, що Ви намагаєтесь зазвичай поступатись друзям?
17. Ви зазвичай радо берете участь в організації свят, урочистостей?
18. Вас дратує те, що хтось запізнюється?
19. До Вас часто звертаються по прохання чи допомогу?
20. Ви переважно можете жити за принципом “дав слово – тримай”?

Обробка й інтерпретація результатів

Аналіз результатів розпочинається із зіставлення отриманих відповідей з наведеним нижче ключем.

Ключ

“Так”: 1, 3, 5, 7, 9, 11, 13, 17, 18, 19, 20.

“Ні”: 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 15, 16.

Після цього слід підрахувати суму збігів із ключем. Коефіцієнт організаторських здібностей дорівнює дробові, де чисельник – сума збігів з ключем, помножена на 100 %, а знаменник – 20.

Критерії для висновків: до 40 % – рівень організаторських здібностей низький; 40–70 % – середній; понад 70 % – високий.

Експрес-діагностика бар’єрів в управлінській діяльності

Інструкція. Оцініть частотність прояву кожного з 12 тверджень за вказаною в бланку відповідей формою.

Таблиця П.1

Бланк відповідей

№		Ніколи	Зрідка	Іноді	Часто	Завжди
1	Колеги часто не знають, чого від Вас можна чекати.	1	2	3	4	5
2	Ви впевнені, що робите не те, що треба.	1	2	3	4	5
3	Ви почуваетесь нездатними задовольнити суперечливі вимоги керівництва.	1	2	3	4	5
4	Ви відчуваєте перевантаження.	1	2	3	4	5
5	Вам не вистачає часу, щоб виконати роботу як належить.	1	2	3	4	5
6	Ви відчуваєте, що робота позначається на особистому житті.	1	2	3	4	5
7	Ви часто не знаєте, що Вам доручать виконати.	1	2	3	4	5
8	Ви відчуваєте, що для виконання роботи Вам часто не вистачає влади.	1	2	3	4	5
9	Ви відчуваєте, що не можете “перетравлювати” всю необхідну інформацію.	1	2	3	4	5
10	Ви не знаєте, як Вас оцінює керівництво.	1	2	3	4	5
11	Ви не в стані передбачити реакцію вищого керівництва.	1	2	3	4	5
12	Ваші погляди докорінним чином не збігаються з поглядами шефа.	1	2	3	4	5

Обробка й інтерпретація результатів

Знайдіть суму балів за чотирма блоками:

1–3 характеризують конфліктність стосунків на роботі;

4–6 оцінюють ступінь перевантаження в процесі виконання своїх обов’язків;

7–9 відображають непевність становища в організації;

10–12 розкривають взаємостосунки з керівництвом.

Якщо сума балів за кожним блоком становить 12 і більше, то це свідчить про наявність перепон, які заважають успішно розв’язувати проблеми.

Якщо загальна сума балів перевищує 36, то є підстави говорити про невідповідність особистісних особливостей вимогам певної професії.

Самооцінка управлінських обмежень керівника

Інструкція. Підготуйте копію таблиці відповідей і скористайтесь нею для запису Ваших відповідей на твердження тесту. На наступних сторінках Ви побачите 110

тверджень із описом можливостей, які можуть бути чи не бути у вас як у керівника. Прочитайте кожне твердження й перекресліть квадрат із відповідним номером у таблиці відповідей, якщо Ви вважаєте, що воно справедливе стосовно Вас. Послідовно пропрацюйте весь опитувальник; якщо якесь питання викликає у Вас сумнів, подумайте над ним і дайте відповідь якомога правдивіше. Відповідаючи на питання, будьте максимально щирими.

Опитувальник

1. Я добре долаю труднощі, притаманні моїй роботі.
2. Мені зрозуміла моя позиція в принципово важливих питаннях.
3. Коли треба приймати важливі рішення щодо мого життя, я дію рішуче.
4. Я докладаю значні зусилля для свого розвитку.
5. Я здатний ефективно розв'язувати проблеми.
6. Я часто експериментую з новими ідеями, випробовуючи їх.
7. Моя думка зазвичай береться до уваги колегами, і я часто впливаю на те, які рішення вони приймають.
8. Я розумію принципи, які лежать в основі мого підходу до управління.
9. Мені нескладно домогтися ефективної роботи підлеглих.
10. Я вважаю себе гарним наставником для підлеглих.
11. Я добре головую на нарадах, добре проводжу їх.
12. Я піклуюсь про своє здоров'я.
13. Я іноді прошу інших висловитись про мої основні підходи до життя й роботи.
14. Якби мене спитали, я, безумовно, зміг би описати, що хочу зробити у своєму житті.
15. Я маю значний потенціал для подальшого навчання й розвитку.
16. Мій підхід до розв'язання проблем систематизований.
17. Про мене можна сказати, що я отримую задоволення від перемін.
18. Я зазвичай успішно впливаю на інших людей.
19. Я впевнений, що використовую належний стиль керування.
20. Мої підлеглі цілком мене підтримують.
21. Я вкладаю багато сил у тренування й розвиток моїх підлеглих.
22. Я вважаю, що методики підвищення ефективності робочих груп важливі й для підвищення власної ефективності в роботі.
23. Я готовий, якщо треба, використовувати непопулярні заходи.
24. Я рідко віддаю перевагу легшому рішенню порівняно з тим, яке, як я знаю, є правильним.
25. Моя робота й особисті цілі багато в чому взаємно доповнюють один одного.

26. Моє професійне життя сповнене хвилювань.
27. Я регулярно переглядаю цілі моєї роботи.
28. Мені здається, більшість людей менш винахідливі, ніж я.
29. Перше враження, яке я справляю, зазвичай гарне.
30. Я сам починаю обговорення моїх управлінських недоліків і сильних сторін, я зацікавлений у зворотному зв'язку в цій сфері.
31. Мені вдається підтримувати гарні стосунки з підлеглими.
32. Я присвячую достатньо часу оцінці того, що потрібне для розвитку підлеглих.
33. Я розумію принципи, що лежать в основі розвитку ефективних робочих груп.
34. Я ефективно розподіляю свій час.
35. Я зазвичай наполягаю в принципових питаннях.
36. При першій можливості я прагну об'єктивно оцінити свої досягнення.
37. Я постійно прагну до нового досвіду.
38. Я сприймаю складну інформацію кваліфіковано й чітко.
39. Я готовий пройти період з непередбачуваними результатами заради випробування нової ідеї.
40. Я б описав себе як людину, упевнену в собі.
41. Я вірю в те, що ставлення людей до їхньої роботи можна змінити.
42. Мої підлегли роблять усе можливе для організації.
43. Я регулярно проводжу оцінку роботи своїх підлеглих.
44. Я працюю над створенням атмосфери відкритості й довіри в робочих групах.
45. Робота не чинить негативного впливу на моє приватне життя.
46. Я рідко дію всупереч моїм переконанням.
47. Моя робота дає важливий внесок в отримання задоволення від життя.
48. Я постійно прагну отримувати зворотний зв'язок від оточення з поводу моєї роботи й здібностей.
49. Я добре складаю плани.
50. Я не знічуюсь і не здаюсь, якщо рішення не віднаходиться зразу.
51. Мені доволі легко вдається встановлювати взаємостосунки з оточенням.
52. Я розумію, що зацікавлює людей у добрій роботі.
53. Я успішно здійснюю передачу повноважень.
54. Я здатен встановлювати зворотні зв'язки з моїми колегами й підлеглими і прагну до цього.
55. Між колективом, який я очолюю, й іншими колективами в організації стосунки здорового співробітництва.

56. Я не дозволяю собі перенапружуватись на роботі.
57. Час від часу я ретельно переглядаю власні особисті цінності.
58. Для мене важливе відчуття успіху.
59. Я приймаю виклик із задоволенням.
60. Я регулярно оцінюю свою роботу й успіхи.
61. Я упевнений у собі.
62. Я в цілому впливаю на поведінку оточення.
63. Керуючи людьми, я піддаю сумніву устояні підходи.
64. Я заохочую підлеглих, які працюють ефективно.
65. Я вважаю, що важлива частина роботи керівника полягає в проведенні консультацій для підлеглих.
66. Я вважаю, що керівникам не обов'язково постійно бути лідерами у своїх колективах.
67. В інтересах здоров'я я контролюю те, що п'ю і їм.
68. Я майже завжди дію згідно з власними переконаннями.
69. У мене добре взаєморозуміння з колегами.
70. Я часто думаю про те, що не дає мені бути більш ефективним у роботі, і дію відповідно до зроблених висновків.
71. Я свідомо використовую інших для того, щоб полегшити розв'язання проблем.
72. Я можу керувати людьми, які мають високі інноваційні здібності.
73. Моя участь у зборах зазвичай вдала.
74. Я різними способами досягаю того, щоб люди з мого колективу були зацікавлені в роботі.
75. У мене рідко трапляються справжні проблеми в стосунках із підлеглими.
76. Я не дозволяю собі втратити можливості для розвитку підлеглих.
77. Я домагаюсь того, щоб підлегли ясно розуміли цілі роботи колективу.
78. Я в цілому почуваюсь енергійним і життєрадісним.
79. Я вичав, як впливає мій розвиток на мої переконання.
80. У мене є чіткий план особистої кар'єри.
81. Я не здаюся, коли справи просуваються погано.
82. Я почуваюсь упевнено, очолюючи заняття з розв'язання проблем.
83. Створення нових ідей не становить для мене труднощів.
84. Моє слово не розходиться з ділом.
85. Я вважаю, що підлегли мають критикувати управлінські рішення.
86. Я докладую достатні зусилля до визначення ролей і задач моїх підлеглих.
87. Мої підлегли розвивають необхідні їм навички.

88. Я маю навички, необхідні для створення ефективних робочих груп.
89. Мої друзі підтверджують, що я стежу за своїм матеріальним станом.
90. Я охоче обговорюю з оточенням свої переконання.
91. Я обговорюю з оточенням свої довгострокові плани.
92. “Відкритий і легко пристосовуюсь” – це гарний опис мого характеру.
93. Я дотримуюсь у цілому послідовного підходу до розв’язання проблем.
94. Я спокійно ставлюсь до своїх помилок, не переймаючись через них.
95. Я умію слухати інших.
96. Мені добре вдається розподілити роботу між оточенням.
97. Я упевнений, що в складній ситуації мені забезпечена повна підтримка тих, ким я керую.
98. Я здатен давати добрі поради.
99. Я постійно прагну покращити роботу моїх підлеглих.
100. Я знаю, як долати свої емоційні проблеми.
101. Я зіставляю свої цінності з цінностями організації в цілому.
102. Я зазвичай досягаю того, до чого прагну.
103. Я продовжую розвивати й нарощувати свій потенціал.
104. У мене зараз не більше проблем й вони не складніші, ніж рік тому.
105. У принципі я ціную нешаблонну поведінку на роботі.
106. Люди серйозно ставляться до моїх поглядів.
107. Я упевнений в ефективності моїх методів керівництва.
108. Мої підлегли з повагою ставляться до мене як керівника.
109. Я вважаю важливим, щоб хто-небудь іще міг зробити мою роботу.
110. Я упевнений у тому, що в групі можна досягти більше, ніж поодиночі.

Таблиця П.4

Бланк відповідей

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33
34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44
45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55
56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66
67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77
78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88
89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99
100	101	102	103	104	105	106	107	108	109	110

Обробка даних

Спочатку слід підрахувати в кожній колонці кількість закреслених або обведених номерів-питань. Потім впишіть відповідні числа з таблиці відповідей у перший стовпчик (“Ваш результат”) наведеної нижче таблиці П.5.

Заповніть стовпчик “Ранг”, надаючи найвищому результату з першого стовпчика ранг 1, другому – 2 і т. д. Найменший результат отримає ранг 11.

Далі заповніть підсумкову таблицю П.6 в колонці “Мої сильні сторони”, де містяться області, у яких ви майже не відчуваєте труднощів, у колонці “Особисті обмеження” – області, які вимагають першочергового розвитку.

Таблиця П.5

Ваш результат	Сильні сторони	Ранг	Зворотний ранг	Обмеження
A	Здатність керувати собою			Невміння керувати собою
B	Чіткі цінності			Розмитість особистих цінностей
C	Чіткі особисті цілі			Нечіткі особисті цілі
D	Саморозвиток, який триває			Зупинений саморозвиток
E	Добрі навички розв’язання проблем			Недостатність навички розв’язувати проблеми
F	Творчий підхід			Недостатність творчого підходу
G	Уміння впливати на оточення			Невміння впливати на людей
H	Розуміння особливостей управлінської праці			Недостатнє розуміння особливостей управлінської праці
I	Здатність керувати			Недостатність здатності керувати
J	Уміння навчати			Невміння навчати
K	Уміння налагоджувати групову роботу			Низька здатність формувати колектив

Упишіть номери 1, 2, 3 зі стовпчика “Ранг” у колонку “Мої сильні сторони” таблиці 2.

Упишіть номери 1, 2, 3 зі стовпчика “Зворотний ранг” у колонку “Мої обмеження”.

Таблиця П.6

Мої сильні сторони		Мої обмеження	
1		1	
2		2	
3		3	

Інтерпретація

Невміння керувати собою. Нездатність повною мірою використовувати свій час, енергію, уміння; нездатність долати стреси сучасного життя управлінця.

Розмитість особистих цінностей. Відсутність чіткого розуміння своїх особистих цінностей; наявність цінностей, які не відповідають умовам сучасного ділового й приватного життя.

Нечіткі особисті цілі. Відсутність ясності в питанні про цілі свого особистого чи ділового життя; наявність цілей, несумісних з умовами сучасних роботи й життя.

Зупинений саморозвиток. Відсутність налаштованості й сприйнятливості до нових ситуацій і можливостей.

Недостатній розвиток навички розв'язувати проблеми. Відсутність стратегії, необхідної в прийнятті рішень, а також здібності розв'язувати сучасні проблеми.

Недостатність творчого підходу. Відсутність здатності генерувати достатню кількість нових ідей; невміння використовувати нові ідеї.

Невміння впливати на людей. Недостатня здатність забезпечувати участь і допомогу з боку оточення чи впливати на їхні рішення.

Недостатнє розуміння особливостей управлінської праці. Недостатність розуміння мотивації працівників; застарілі, негуманні або недоречні уявлення про роль керівника.

Слабкі навички керування. Відсутність практичних здібностей домагатись результату від роботи підлеглих.

Невміння навчати. Відсутність здібності або бажання допомагати іншим розвивати й розширювати свої можливості.

Низька здатність формувати колектив. Нездатність сприяти розвитку й підвищенню ефективності робочих груп або колективів.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Айзенберг А.Я. Самообразование: история, теория и современные проблемы: учеб. пособие для вузов / А.Я. Айзенберг. - М.: Высшая школа, 1986. —128 с.
2. Галустов А.Р. Основы проектирования модели готовности студентов к самообразованию/ А.Р. Галустов// Вестник Адыгейского государственного университета. Серия 3: Педагогика и психология. – 2011. - № 2. – С.47-50.
3. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України, головний редактор В.Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
4. Зборовский Г. Самообразование – парадигма XXI века/ Г. Зборовский, Е. Шуклина// Высшее образование в России. – 2003. - № 6. – С.25-32.
5. Корвяков В.А. Развитие умений самообразовательной деятельности студентов средствами информационных технологий: Монография/ В.А. Корвяков. – М., 2007. – 189с.
6. Левитов Н.Д. Психология труда: учеб. пособие/ Н.Д.Левитов. – М.: Высшая школа, 1963. – 128с.
7. Новиков А.М. Психолого-педагогическая структура компетенций/ А.М.Новиков// Непрерывное образование как условие развития профессиональных компетенций. – Санкт-Петербург: ЛГУ им. А.С.Пушкина, 2013. – 335с.
8. Новиков Д.А. Введение в теорию управления образовательными системами. – М.: Эгвес, 2009. – 156с.
9. Ржевская А.В. Управление процессом воспитания студентов высшего педагогического учебного заведения: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01/ А.В.Ржевская. – Луганск, 2002. – 243с.
- 10.Рідкоус О.В. Підготовка вчителя початкових класів до самоосвітньої діяльності як складова його професійного розвитку // Таврійський вісник освіти. – 2013. – №2 (42) С. 94-101.

11. Сидорчук Н.Г. Деякі шляхи удосконалення організації самоосвітньої діяльності майбутніх учителів в сучасних умовах / Н.Г. Сидорчук // Проблеми освіти – Київ, 1998. – Вип. 12. – С. 116-126.
12. Тарасенко Е.В., Осипова О.П. Понятіе самообразования учителя как объекта внешнего управления. Вестник Южно-уральского государственного университета, №23, 2010 с.33-36.
13. Третьяков П.И., Белая К.Ю. Дошкольное образовательное учреждение: Управление по результатам. / П.И. Третьяков, К.Ю. Белая – М.: Новая школа, 2003. – 235 с.
14. Фетискин Н.П., Козлов В. В., Мануйлов Г. М. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп. - М., Изд-во Института Психотерапии. 2002. - 490 с <http://lib.druzya.org/sociologia/.view-fetiskin.txt.full.html>.
15. Философский словарь / Под ред. И.Т.Флорова. – М.: Политиздат, 1986. – 722с.
16. Хрыков Е.Н. Теоретические основы внутришкольного управления / Е.Н.Хрыков. – Луганск: Альма-матер, 1999. -118с.
17. Яковлева Г.В. Управление самообразованием педагогов инновационных дошкольных образовательных учреждений / Г.В. Яковлева // Известия Самарского научного центра Российской академии наук, т. 12. – 2010 – №3 – С. 83-89.
18. Ярьсько К.В. Управління навчально-творчою діяльністю школярів в умовах інформатизації освіти: Дис. канд. пед. наук. – Х., 1999. – 211 с.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ САМООСВІТНЬОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ СТУДЕНТІВ МАТЕМАТИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ.....	4
1.1. Самоосвітня діяльність студентів математичних спеціальностей педагогічного університету як фактор їх професійного становлення.....	4
1.2. Зміст, структура, функції та методи управління самоосвітньою діяльністю студентів.....	11
1.3. Готовність до самоосвітньої діяльності як показник ефективності управління самоосвітньою діяльністю.....	17
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ПО УПРАВЛІННІ САМООСВІТНЬОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ СТУДЕНТІВ МАТЕМАТИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ.....	21
2.1. Описання методики управління самоосвітньою діяльністю.....	21
2.2. Програма спецкурсу «Основи реалізації самоосвітньої діяльності як фактора професійного становлення особистості».....	38
2.3. Приклади навчальних завдань для спецкурсу «Основи реалізації самоосвітньої діяльності як фактору професійного становлення особистості».....	53
2.4. Навчальний тренінг «Основи теорії прийняття управлінських рішень» для викладачів і кураторів академічних груп.....	57
ДОДАТКИ.....	68
ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА.....	85

**Матеріали та методичні рекомендації для викладачів та студентів
педагогічного університету**

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
З УПРАВЛІННЯ САМООСВІТНЬОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ СТУДЕНТІВ
МАТЕМАТИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ПЕДАГОГІЧНИХ
УНІВЕРСИТЕТІВ**

Укладач: Дереза І.С.

Підписано до друку 25.12.2013
Формат 60x84 1/16. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Друк офсетний. Ум.- др.арк.- 5,0.
Тираж 100 прим.

Криворізький педагогічний інститут ДВНЗ «Криворізький національний
університет» 50086 Україна, м. Кривий Ріг, пр. Гагаріна, 54.

Друкарня СПД Щербенок С.Г.
50027 Україна, м. Кривий Ріг, вул.Рокосовського, 5.
т.(0564) 922-077.